



Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse



Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences
www.emu.ee

Eesti maaelu arengukava 2007-2013 Leader meetme hindamisküsimuste analüüs ja teadlikkus Leader meetmest kohalikul tasandil

Uuringu aruanne

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 I, III ja IV telje
püsihindaja**

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Majandus- ja sotsiaalinstituut

Eesti Maaülikool

Tartu 2010

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. LEADER MEETME EESMÄRGID JA PÕHIMÕTTED	6
2. INFORMEERITUSE UURING	8
2.1. VALIM JA KÜSITLUSE METOODIKA	8
2.2. KÜSITLETUTE ÜLDISELOOMUSTUS	9
2.2.1. ETTEVÕTJAD	9
2.2.2. MITTETULUNDUSÜHINGUD	11
2.2.3. KOHALIKUD ELANIKUD	12
2.3. INFORMEERITUS	14
2.3.1. INFORMEERITUS LEADER MEETMEST	14
2.3.2. TEABEALLIKAD	15
3. HINDAMISKÜSIMUSTE UURING	17
3.1. METOODIKA	17
3.1.1. VALIM JA KÜSITLUSE METOODIKA	17
3.1.2. ANALÜÜSI METOODIKA	18
3.2. VASTUSED LEADER ALAMEETMETE HINDAMISKÜSIMUSTELE	18
3.2.1. ALAMEEDE 41 - KOHALIKE ARENGUSTRATEEGIADE RAKENDAMINE	19
3.2.2. ALAMEEDE 421 – KOOSTÖÖPROJEKTIDE RAKENDAMINE	24
3.2.3. ALAMEEDE 431 – KOHALIKE TEGEVUSRÜHMADE JUHTIMINE, OSKUSTE OMANDAMINE JA PIIRKONNA ELAVDAMINE	25
3.2.4. ALAMEEDE 341 – KOHALIKE ARENGUSTRATEEGIADE VÄLJATÖÖTAMINE	27
KOKKUVÕTE	30
KASUTATUD MATERJALID	33
LISAD	34
LISA 1. EUROOPA KOMISJONI POOLT ESITATUD LEADER MEETME HINDAMISKÜSIMUSTE NÄITAJATE ARUTELU KOKKUVÕTE (JÄNEDA, 28.01.2010)	35
LISA 2. ETTEVÕTJATE KÜSIMUSTIK	39
LISA 3. KOLMANDA SEKTORI KÜSIMUSTIK	40
LISA 4. KOHALIKE ELANIKE KÜSIMUSTIK	42
LISA 5. LEADER MEETME HINDAMISKÜSIMUSTE UURINGU GRUPIINTERVJUU ÜLESEHITUS JA KÜSIMUSTIK	43
LISA 6. LEADER MEETME HINDAMISKÜSIMUSTE UURINGU GRUPIINTERVJUUDE KOKKUVÕTE	47
LISA 7. KOHALIKE TEGEVUSGRUPPIDE KÜSIMUSTIK	55

SISSEJUHATUS

Leader on Euroopa Liidu algatatud programm maaelu arengu ja kohaliku initsiatiivi toetuseks. Leaderi kaudu innustatakse maapiirkondi leidma uusi viise, et olla konkurentsivõimeline, kasutada maksimaalselt ära kohalikke ressursse ning lahendada tekkivaid probleeme, mis tulenevad näiteks vananevast elanikkonnast, teenuste osutamise viletsast tasemest või töökohtade puudumisest. Sel viisil aitab Leader tõsta põllumajandustootjate ja laiemalt kogu maarahvastiku elukvaliteeti. Leader meetme üldeesmärgiks on kohaliku algatuse edendamine, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise.

EL kontekstis alustati Leaderiga kui meetodiga 1991. aastal, et kaasata kohalikke koostööpartnereid nende piirkonna tulevase arengu juhtimisse. Eesti alustas Leader meetme põhimõtete rakendamist veidi enam kui neli aastat tagasi Riikliku arengukava 2004-2006 (RAK) meetme 3.6 Kohalikul initsiatiivil põhinevate arendusprojektide elluviimine – Leader kaudu 2006. a sügisel. Selle meetme raames taotles 24 kohalikku tegevusgruppi (KTG) toetust oma piirkondliku arengu strateegia koostamiseks, mis omakorda on aluseks rahaliste vahendite taotlemiseks Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) programmist oma piirkondliku arengukava rakendamiseks. Kaks tegevusgruppi koostasid oma piirkondliku arengu strateegia MAK programmi raames ning nende strateegiad valmisid 2009. aasta lõpuks. Kokku on Eestis 26 tegutsevat KTGd.

Antud uuring koosneb kahest erinevast osast, millel on erinevad eesmärgid. Uuringu esimese osa eesmärgiks on teada saada, milline on tegevusgruppidega kaetud piirkondade ettevõtjate, kolmanda sektori esindajate (eelkõige mittetulundusühingud) ja kohalike elanike informeeritus Leader meetmest. Võrgustiku- ja teavitustöö on Leader meetme olulised komponendid ja seega on vajadus teada saada, milline on tegevusgruppidega kaetud piirkondade erinevate sektorite ja kohalike elanike informeerituse tase Leader meetmest. Analoogne uuring (sh esimene Leader konteksti analüüsiv uuring Eestis) toimus 2006. aastal Leader põhimõtete rakendamise eel ning leiti, et mõistlik on jälgida uuringus käsitletud näitajate muutusi ajas. 2006. aastal valminud uuringus oli lisaks ettevõtjate, kolmanda sektori esindajate ja kohalike elanike sihtgrupile üheks grupiks ka kohaliku omavalitsuste esindajad, kuid käesoleva uuringus jäeti see grupp sihtrühmast välja, kuna 99,8% Eesti maapiirkonnast¹ on niigi kaetud KTGga ning seega peaksid nad eelduste kohaselt teadlikud olema ka Leader meetmest. Edaspidi nimetatakse seda eesmärki täitvat uuringut *informeerituse uuringuks*.

Informeerituse uuringu käigus analüüsiti järgmisi punkte:

1. Milline on kohalike ettevõtjate, kolmanda sektori esindajate ja kohalike elanike teadlikkus Leader meetme võimalustest ja põhimõtetest?
2. Millistest allikatest on Leader meetme võimalustest ja põhimõtetest kuulnud?

¹ Leader määruse mõistes (RTL 2008, 52, 728 ja RTL 2009, 57, 833) on kohaliku tegevusgruppi tegevuspiirkond kohaliku tegevusgruppi liikmeks olevate valdade ja kuni 4000 elanikuga linnade (sh vallasisesed linnad) territoorium. Neid piirkondi käsitletakse antud uuringu mõistes Eesti maapiirkonnana.

Uuringu valimisse kuulus viie maakonna, igast maakonnast ühe valla äriregistris registreeritud ettevõtjad ja mittetulundusühingud ning kohalikud elanikud. Valimisse oli kaasatud järgmised vallad: Ida-Virumaa Alajõe vald, Järvamaa Albu vald, Läänemaa Hanila vald, Pärnumaa Are vald ja Võrumaa Antsla vald. Andmete kogumine toimus standardiseeritud küsitluse vormis veebiküsitlusena. Kolm erinevat küsimustikku valmistas ette kooskõlastatult EV Põllumajandusministeeriumiga (PM) MAK I, III ja IV telje püsihindaja (püsihindaja) vastavalt eelnevalt kirjeldatud sihtgrupile. Küsitlus toimus 2010. aasta juunist juulini. Küsitluse korraldas püsihindaja. Aruandes on tulemused esitatud kogu Eesti kui terviku kohta ning lisaks võrreldud erinevate sihtgruppide lõikes (ettevõtjad, mittetulundusühingud ja kohalikud elanikud). Peale selle on võrdlusandmetena kasutatud 2006. aastal valminud PM hanke alusel teostatud uuringu Kohaliku initsiatiivi arendamine – Leader-tüüpi meede tulemusi. Uuring hõlmas juhuvalimi alusel 30 valda üle Eesti (igast maakonnast valiti üks kuni neli valda). Jälgimise hõlbustamiseks on alapeatükid varustatud võrdlevate andmetega tabelkujul, andmete võrdlusmomendid tekstis on tähistatud tumeda kirjaga ning vahejärelused on välja toodud iga alapeatüki lõpus.

Uuringu teise osa eesmärgiks on leida vastused Euroopa Komisjoni (EK) poolt püstitatud Leader meetme hindamisküsimustele, millega omakorda saab hinnata meetme tulemuslikkust ja mõju maapiirkondades. EK on püstitanud Leader meetme hindamiseks 11 erinevat hindamisküsimust (lisa 1), mis on seotud KTG strateegiate koostamise ja rakendamisega ning tegevusgruppide haldustegevusega. Edaspidi nimetatakse seda eesmärki täitvat uuringut *hindamisküsimuste uuringuks*.

Hindamisküsimuste uuringu valim ja küsitluse metoodika koosneb kahest osast. Uuringu esimese osa valimisse kuulus viie maakonna, igast maakonnast ühe KTG juht (tegevjuht vms), juhatuse liikmed (esindatud olid kolme sektori esindajad) ja projektitaotlejad. Valimisse kaasati järgmised kohalikud tegevusgrupid: Ida-Virumaalt MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoda, Järvamaalt MTÜ Järva Arengu Partnerid, Läänemaalt MTÜ Kodukant Läänemaa, Pärnumaalt MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu ja Võrumaalt MTÜ Võrumaa Partnerluskogu. Andmete kogumine toimus standardiseeritud küsitluse vormis gruppintervjuuna. Küsimustikud valmistas ette kooskõlastatult PMga püsihindaja, arvestades seejuures MAK vahehindaja (Ernst & Young Baltic AS) ettepanekute ja arvamustega. Küsitlus toimus 2010. aasta juunist juulini. Küsitlemise korraldas ja andmed sisestas püsihindaja. Aruandes on tulemused esitatud kogu Eesti kui terviku kohta.

Hindamisküsimuste uuringu teise osa valimise kuulusid kõik Eestis tegutsevat Leader meetme raames toetust saanud 26 KTGd. Hindamisküsimustele vastuste leidmisel kasutati 28. jaanuaril 2010. a Jänedal koostöös Maamajanduse Infokeskusega toimunud Leader meetme hindamisküsimuste näitajate arutelu tulemusel valminud EK hindamisküsimuste ja näitajate tabelit (lisa 1). Uuringu metoodikaks oli primaar- ja sekundaarandmete analüüs, mis keskendus 2009. aastal Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) poolt heakskiidetud ja välja makstud (sh osaliselt välja makstud) projektidele. Sekundaarandmete analüüsi andmeallikateks olid nii tegevusgruppide kodulehed, PRIA kui ka äriregister. Andmete kogumine KTGlt toimus standardiseeritud küsitluse vormis. Küsimustikud valmistas ette kooskõlastatult PMga püsihindaja. Küsitlus toimus 2010. aasta maist juulini. Küsitlemise ja andmesisestuse teostas püsihindaja koostöös Maamajanduse Infokeskusega. Nende hindamisküsimuste näitajad, mille allikaks oli märgitud PRIA ja äriregister, täitis püsihindaja,

tuginedes oma andmekogu ja tegevusgruppide kodulehtedel olevatele andmetele. Aruandes on tulemused esitatud kogu Eesti kui terviku kohta.

Uuringu aruanne koosneb kolmest suuremast peatükist. Esimene osa on sissejuhatus Leader meetme eesmärkidesse ja põhimõttesse. Teine osa puudutab informeerituse uuringu valimit ja küsitluse metoodikat, küsitluse põhitulemusi ja järeldusi. Kolmas osa puudutab hindamisküsimuste uuringu valimit, küsitluse ja analüüsi metoodikat, KTGde küsitlustulemuste ja püsihindaja poolt kogutud sekundaarandmete põhitulemusi Leader meetme alameetmete ja hindamisküsimuste kaupa ning järeldusi. Seega on antud uuringus esitatud olemasolevate andmete analüüs ja selle põhjal on tehtud püsihindajapoolsed järeldused. Aruande juurde kuulub ka kokkuvõte, kasutatud materjalide loetelu ning lisad. Lisas asuvad EK hindamisküsimused ja näitajate tabel, küsitluste ankeedid ning grupiintervjuude kokkuvõte.

Kuna uuringus käsitletud valdkondi oli suhteliselt palju, siis on aruandes esitatud üksnes üldisemad ja olulisemad tulemused. Küsitlusandmeid töödeldi programmiga SPSS for Windows 18,0.

Aruande koostas EMÜ maamajanduse uuringute ja analüüsi osakonna töötaja Kersti Aro.

1. LEADER MEETME EESMÄRGID JA PÕHIMÕTTED

Leader lähenemine koosneb seitsmest põhielemendist: piirkonnapõhised kohaliku arengu strateegiad, avaliku ja erasektori partnerlused (kohalikud tegevusrühmad), altpoolt tulev algatus, uuenduste tegemise soodustamine, integreeritud ja mitut valdkonda hõlmavad meetmed, võrgustikutöö ja koostöö. Leader lähenemine võimaldab läbi kohalike arengustrateegiate ühtselt vaadelda maaelu konkurentsivõime, keskkonna, elukvaliteedi ja mitmekesistamise eesmärke. Erinevaid maaelus tegutsevaid sihtrühmasid hõlmav lähenemine aitab muu hulgas kaitsta kohalikku loodus- ja kultuuripärandit, tõsta keskkonnateadlikkust ning investeerida ja edendada kohalikke tooteid, turismi ning taastuvaid loodusvarasid. Lisaks on kohalikul algatusel oluline roll inimeste sidumisel uute ideedega, innovatsiooni ja ettevõtlikkuse julgustamisel ning kohalike teenuste arendamisel.

Tulenevalt Leader lähenemisest on Leader meetme üldeesmärgiks kohaliku algatuse edendamine, aidates läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise kaasa põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamisele ja majandustegevuse mitmekesistamisele. Lisaks üldeesmärgile on Leader meetmel neli spetsiifilist eesmärki:

1. Kohalike tegevusgruppide arendamise ning nende strateegiate väljatöötamise kaudu kohaliku kogukonna tugevdamine.
2. Kohaliku tasandi koostöö (sh majandusliku) ja töökohtade loomisele kaasa aitavate koostöövormide edendamine.
3. Kohaliku eripära, sh loodus- ja kultuuripärandi säästlikule kasutamisele ja tutvustamisele, kogukonna tegevuste arendamisele, tööhõive parandamisele, koha identiteedi rõhutamisele, sise- ja väliturismi potentsiaali kasutamisele, omapära ja traditsioonide väärtustamisele suunatud strateegiate rakendamine.
4. Innovatiivsete ja lisandväärtust loovate lähenemiste julgustamine ning seeläbi kohalike teenuste ja elukvaliteedi arendamine.

Seega Leader meetme raames toetatakse kohalike arengustrateegiate koostamist, tegevusgruppide juhtimist, oskuste omandamist ja piirkonna elavdamist ning kohaliku arengustrateegiate rakendamist läbi projektitaotluste. Kõiki tegevusi kombineeritakse koostööelemendiga. Koostööprojektid on strateegia osa ning nad valitakse kohalike tegevusgruppide endi poolt. Koostöö võib toimuda riigisiselt või Eesti ja ühe või mitme Euroopa Liidu riigi või muu riigi vahel (riigiväline).

Toetatavate tegevuste alusel saab eristada Leader alameetmeid:

- Alameede 341 – Kohalike arengustrateegiate väljatöötamine;
- Alameede 41 – Kohalike arengustrateegiate rakendamine;
- Alameede 421 - Koostööprojektide rakendamine;
- Alameede 431 - Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine.

Strateegia alusel rakendatavate projektide väljavalimine on KTG pädevuses. PRIA roll piirdub antud juhul üksiktegevuste abikõlblikkuse kontrolliga.

Leader meetmest võivad toetust saada KTGd, ettevõtjad, omavalitsusüksused, mittetulundusühendused, sihtasutused ja seltsingud, kes tegutsevad piirkonnas, kus on moodustatud KTG.

Maksimaalsed toetuse määrad on

- Kohaliku arengustrateegia väljatöötamise puhul kuni 100% abikõlblikest kuludest;
- Kohaliku arengustrateegia rakendamise puhul mittetulundusühingute, sihtasutuste ja omavalitsusüksuste poolt teostatavatele projektidele kuni 90%, seltsingutele kuni 100% ja ettevõtjatele kuni 60% abikõlblikest kuludest. Infrastruktuuri investeeringutele on toetuse määr kuni 60% abikõlblikest kuludest. Mootorsõidukeid saavad soetada ainult ettevõtjad, toetuse määraga kuni 40% abikõlblikest kuludest;
- Kohalikud tegevusgrupid võivad oma üldkuludeks (jooksevkulud) kasutada kuni 20% avaliku sektori-poolsest toetusest.

Maksimaalne toetussumma on

- investeeringutele kuni 3 129 320 krooni (200 000 eurot) ühe projekti kohta;
- seltsingutele kuni 156 466 krooni (10 000 eurot) ühe projekti kohta.

Leader meedet rakendatakse Eesti maapiirkonnas. Maapiirkonnaks käesoleva meetme tähenduses loetakse valdu (sh vallasisesed linnad) ja kuni 4000 elanikega väikelinnasid.

2. INFORMEERITUSE UURING

2.1. VALIM JA KÜSITLUSE METOODIKA

Informeerituse uuringu valimisse kuulus viie maakonna üks vald, kokku viis valda. Maakonnad valiti välja põhimõttel, et oleks esindatud Eesti erinevad geograafilised piirkonnad. Iga maakonda esindas üks vald, mis valiti välja põhimõttel, et valituks osutuks tähestikulises järjekorras esimene vald:

- 1) Ida-Virumaa Alajõe vald;
- 2) Järvamaa Albu vald;
- 3) Läänemaa Hanila vald;
- 4) Pärnumaa Are vald;
- 5) Võrumaa Antsla vald.

Uuringu valimi sihtgrupid olid ettevõtjad, kolmanda sektori esindajad ja kohalik elanikkond. Ettevõtjate ja kolmanda sektori valimi koostamiseks planeeriti kõikset valimit, kelle e-posti aadress oli püsihindajale teada. Selleks koostas püsihindaja äriregistris registreeritud ettevõtjate ja kolmanda sektori esindajate nimekirja, kuhu oli lisatud nende kontaktandmed. Kokku oli viie maakonna viies vallas vahetult enne küsitluse algust äriregistris registreeritud ettevõtjaid 823 ja kolmanda sektori esindajaid 140 (kõik olid mittetulundusühingud). Äriregistris oli e-posti aadress märgitud umbes pooltel ettevõtjatel ja mittetulundusühingutel (MTÜ). Kokku saadeti küsimustik 51,5% äriregistris registreeritud viie maakonna viie valla ettevõtjatele ja 46,4% MTÜdele.

Andmete kogumine toimus standardiseeritud küsitluse vormis (lisad 2-4). Ettevõtjate ja MTÜde puhul kasutati veebiküsitlust interneti vahendusel. Küsimustik oli kättesaadav eFormulari keskkonnas, kuhu sisenemiseks saadeti kutsed 489 kontaktile (ettevõtjatele ja MTÜdele, tabel 1). Küsitlemine toimus 20. juunist kuni 29. juunini 2010. a.

Kohalike elanike puhul kasutati personaalintervjuud ja postiküsitlust. Küsitleti vähemalt 16-aastast valimisse valitud viie maakonna viie valla elanikke. Küsitlus toimus kohapeal peamiselt valla keskustes. Küsitlemisel kasutati ka võimalust, kus ankeet jäeti küsitletava kätte, millele püsihindaja läks kokkulepitud kuupäeval järele. Mõningatel juhtudel jäeti ankeet koos ümbriku ja margiga küsitletava kätte, mille küsitletav saatis kokkulepitud tähtajaks püsihindajale. Küsitlemine toimus 8. juunist kuni 2. juulini 2010. a. Küsitlejateks olid neli püsihindajat.

Tabel 1. Informeerituse uuringu valimi suurus, küsitletute arv ja osatähtsus sihtgruppide lõikes

	Ettevõtjad	MTÜd	Kohalikud elanikud
Valimi suurus	424	65	7482*
Küsitletute arv	74	16	145
Küsitletute osatähtsus	17,5%	24,6%	1,9%

* 16-aastaste ja vanemate elanike arv seisuga 01.01.2010. Allikas: Statistikaamet.

Ettevõtjate ja MTÜde veebiküsitlemisel e-kirja saatmine ebaõnnestus 57 juhul. Peamiseks põhjuseks oli küsitluses osalemise kutse kohaletoimetamatus järgmistel põhjustel:

- 1) Küsitletava postkast oli täis;

- 2) Küsitletava e-posti süsteemist ei leitud küsitletava e-posti aadressi;
- 3) Sõnumi saatmine küsitletava e-posti aadressile toimetamise katsel ilmnas tõrge ja süsteem lükkas kirja tagasi;
- 4) Kutset ei olnud võimalik edasi toimetada, kuna küsitletav ei olnud aktiveerinud oma e-posti aadressi.

Lisaks kaks küsitletavat teatasid, et nad jätaavad ankeedile vastamata, kuna nende ettevõtte või MTÜ küsitlemise hetkel ei tegutsenud ja kuulus niikuinii likvideerimisele.

Kohalike elanike peamised ebaõnnestunud küsitlemise põhjused olid

- 1) Leaderi meetmest kui sellisest kuuldi püsihindaja käest esimest korda ja seepärast ei olnud küsitletavatel soovi või huvi ka ankeedile vastata;
- 2) Küsitletav ei olnud kohalik elanik, vaid hoopis suvitaja.

2.2. KÜSITLETUTE ÜLDISELOOMUSTUS

Antud alapeatükis kirjeldatakse ettevõtjate ettevõtlustüüpe ettevõtte õigusliku vormi alusel, sektorilist kuulumist, töötajate arvu ja 2009. aasta müügitulu, MTÜde tegevusalasid, tegutsemise ulatust ja liikmete arvu, ettevõtjate ja MTÜde tegutsemise aega ning kõigi kolme sihtgrupi esindajate sotsiaal-demograafilist tausta.

2.2.1. ETTEVÕTJAD

Kokku küsitleti 74 ettevõtjat. **Veidi enam kui pooled olid ettevõtjad (siia kuulusid osaühingud, aktsiaseltsid, tulundusühingud jne), kolmandik FIED (v.a talunikud) ja ülejäänud talunikud** (tabel 2). Statistikaameti andmetel moodustasid 2008. aastal maapiirkondades FIED 35,7% ning ülejäänud olid osaühingud, aktsiaseltsid, tulundusühingud jne. Seega võib järeldada, et küsitlute valim esindab piisavalt hästi maapiirkondades tegutsevaid ettevõtjaid juriidilise vormi alusel. **2006. aastal jagunesid küsitletud ettevõtjad õigusliku vormi alusel ühtlasemalt**, kuna uurimistöö lähteülesanne nägi ette küsitleda ühepalju FIEsid, talunikke ja ettevõtjaid.

Tabel 2. Küsitlute jagunemine juriidilise vormi alusel 2006. ja 2010. aastal, %

	2006, %	2010, %
FIE	35	36
Talunik	30	11
Ettevõtja	35	53
Kokku	100	100

Nagu ka 2006. aastal, oli ka 2010. aastal suurim osatähtsus primaarsektoris kuuluvatel ettevõtjatel (tabel 3), kuhu kuulusid peaaegu kõik talunikud ning ettevõtjad (ehk osaühingud, aktsiaseltsid vms). Mõnevõrra vähem oli sekundaarsektoris kuuluvaid ettevõtjaid (peamiselt oli tegemist osaühingute, aktsiaseltsidega vms) ja veelgi vähem tertsiaarsektoris kuuluvaid ettevõtjaid (siia kuulusid valdavalt FIED). Üks ettevõtja jättis oma sektorilise kuuluvuse märkimata.

Tabel 3. Ettevõtjate jagunemine sektorite lõikes 2006. ja 2010. aastal, %

	2006, %	2010, %
Primaarsektor	50	43
Sekundaarsektor	14	30
Tertsiaarsektor	36	24
Vastamata	-	3
Kokku	100	100

Vastupidiselt 2006. aasta tulemustele oli kõige enam küsitatud ettevõtjate seas neid, kes olid tegutsenud viis või vähemgi aastat (tabel 4). Siia kuulusid enamus FIEdest ja ettevõtjatest. Järgneva suure grupi moodustasid ettevõtjad, kes olid tegutsenud enam kui 10 aastat. Kõige vähem oli ettevõtjaid, kes olid tegutsenud 6-10 aastat. Kaks ettevõtjat jätsid tegutsemise aja märkimata.

Tabel 4. Ettevõtjate jagunemine tegutsemise aja järgi 2006. ja 2010. aastal, %

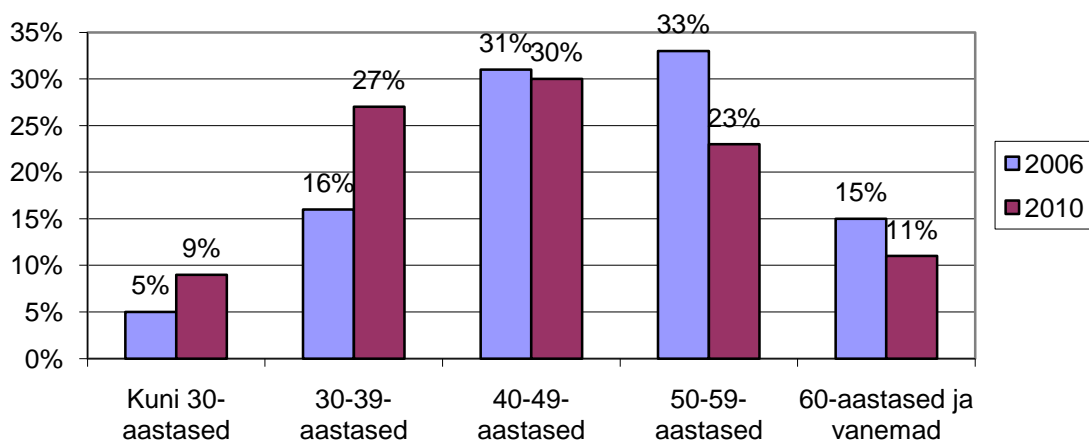
	2006, %	2010, %
Kuni 5 aastat	14	49
6-10 aastat	36	19
11 ja enam aastat	50	30
Vastamata	-	3
Kokku	100	100

Keskmiselt oli ettevõtjal 2,5 töötajat (mediaan 1,0). Ettevõtjate töötajate arvu näitajatest ilmnes, et sarnaselt 2006. aasta uuringu andmetele enamus vastanutest esindasid väikesi ja keskmise suurusega ettevõtjaid. Neist kuni üheksa töötajaga mikroettevõtjaid oli 79% ning kuni 19 töötajaga väikeettevõtjaid oli 4%. Vaid 2% vastanutest olid 20 või enama töötajaga. 14% märkis, et neil töötajaid ei ole ning kaks ettevõtjat jättis töötajate arvu märkimata. Keskmiselt oli kõige enam töötajaid ettevõtjatel (ehk osahingutes, aktsiaseltsides vms oli 4,0, mediaan 2,0) ning FIEdel ja talunikel oli keskmiselt alla ühe töötaja (vastavalt 0,8, mediaan 1,0 ning 0,7 ja mediaan 1,0). Tulemused peegeldavad Eesti ettevõtjaskonda tervikuna, kuna Statistikaameti andmetel oli 2009. aastal 90,5% ettevõtjatel vähem kui kümme töötajat.

Keskmiselt oli küsitatud ettevõtjal 2009. aastal 0,7 mln krooni müügitulu (mediaan 0,1 mln krooni). Mõlemal küsitlusaastal enam kui pooltel ettevõtjatel jäi müügitulu alla ühe miljoni krooni. 2009. aastal oli üle ühe miljoni kroonise müügituluga ettevõtjaid 15%. Müügitulu puudus 16% ettevõtjal ja viis ettevõtjat oma müügitulu ei avaldanud. Keskmisest suurem müügitulu oli ettevõtjatel (ehk osahingutes, aktsiaseltsides vms 1,3 mln krooni, mediaan 0,3 mln krooni) ning väiksem talunikel ja FIEdel (0,1 mln krooni, mediaan 0,03 mln krooni).

Küsitatud ettevõtjate esindajatest moodustasid 57% mehed (2006. aastal 64%) ja 43% naised (2006. aastal 36%).

Keskmiselt oli küsitatud ettevõtja vanus 43,7 aastat (mediaan 42,5 aastat). Vanuseliselt jaotusid küsitatud ettevõtjad sarnaselt 2006. aastal küsitatud ettevõtjatele (joonis 1).



Joonis 1. Küsitletud ettevõtjate vanuseline jagunemine 2006. ja 2010. aastal, %

2.2.2. MITTETULUNDUSÜHINGUD

Kokku küsitleti 16 MTÜ esindajat. MTÜ esindajad said vabas vormis nimetada kolm peamist tegevusala, millega nende MTÜ põhiliselt tegeleb. Peamiselt oli MTÜdel üks tegevusala. Tegevusalasid nimetati väga laiaulatuslikult - alates maamajanduse edendamisest, lõpetades jumala sõna kuulutamisega. Küsitletud MTÜde peamised tegevusvaldkonnad oli maamajanduse edendamine ehk teenuse pakkumine sotsiaalhoolekande, turismi või mõnes muus valdkonnas (kümme vastanut), küla- või kohaliku elu edendamine (viis), aga ka kiriklik töö (kolm), kultuurielu edendamine (kaks), ürituste korraldamine (kaks), sport (kaks), töö noorte ja lastega (üks) ja käsitöö (üks). Ühe MTÜ peamine tegevusala oli ennetustöö, kuid jäi selgusetuks, millises valdkonnas. **Võrreldes 2006. aasta uuringu andmetega on MTÜde tegevusvaldkonnad jäänud üldjoontes samaks erinevusega, et MTÜde olulisemaks tegevuseks on tõusnud maamajanduse edendamine, samal ajal kui 2006. aastal ükski MTÜ ei nimetanud tegevusvaldkonnana ettevõtluse või maamajanduse arendamist.**

25% MTÜdest hõlmas vaid ühe küla või asula elanikke ning 37% 2-4 küla või asula elanikke. 38% vastanud MTÜdest katsid suuremat piirkonda ehk viit või enam küla või asulat. **MTÜde tegevuse piirkondlikkus ulatuses 2006. aasta uuringu andmete ja antud uuringu andmete vahel olulisi erinevusi ei esinenud.**

Tabelist 5 on näha, et 69% MTÜdest on oma tegevust alustanud 2000. aastatel. **Võrreldes 2006. aasta küsitlusandmetega on peaaegu kaks korda kasvanud nende MTÜde arv, mis on tegutsenud enam kui kümme aastat.** Vastanute tegutsemise aastate alusel võib järeldada, et aastatega on oluliselt kasvanud pikaajaliselt tegutsenud MTÜde osatähtsus.

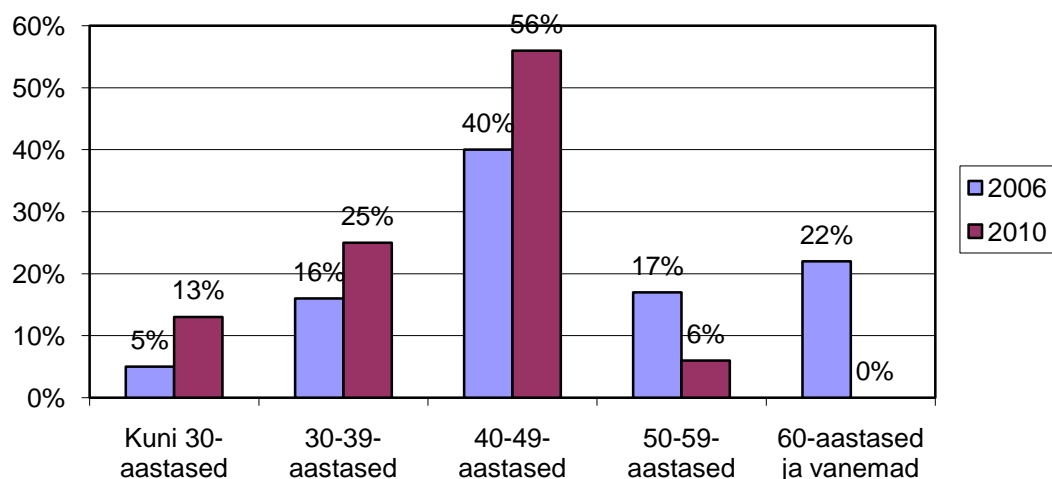
Tabel 5. MTÜde jagunemine tegutsemise aja järgi 2006. ja 2010. aastal, %

	2006, %	2010, %
Kuni 5 aastat	47	44
6-10 aastat	35	25
11 ja enam aastat	18	31
Kokku	100	100

Keskmiselt oli MTÜdes 19,3 liiget (mediaan 11,0). Kuni kolmeliikmelisi ning nelja- kuni kümneliikmelisi MTÜsid oli mõlemal juhul 25%, 11-30-liikmelisi 19% ning enama kui 30-liikmelisi MTÜsid oli 31%. Suurim liikmete arv oli 50. Seega MTÜde liikmeskonna suurst arvestades võib öelda, et küsitletud MTÜde suuruse varieeruvus oli suhteliselt ühtlane. **Võrreldes 2006. aasta uuringu tulemustega on kasvanud väikeste, kuni kolmeliikmeliste MTÜde osatähtsus (2006. aastal oli selliseid MTÜsid 7%).**

Küsitletud MTÜde esindajatest moodustasid 31% mehed (2006. aastal 30%) ja 69% naised (2006. aastal 70%).

Keskmiselt oli küsitletud MTÜ esindaja vanus 40,2 aastat (mediaan 41,0 aastat). **Võrreldes 2006. aasta uuringu tulemustega olid 2010. aastal küsitletud MTÜde esindajad nooremad (joonis 2).**



Joonis 2. Küsitletud MTÜde esindajate vanuseline jagunemine 2006. ja 2010. aastal, %

2.2.3. KOHALIKUD ELANIKUD

Kokku küsitleti 145 elanikku, kellest 68% töötasid sarnaselt 2006. aasta uuringu andmetele palgatöötajana. Koduseid (sh pensionäre) oli 10% ja õppureid 8%. Ülejäänud tegevusalade esindajaid oli 14%.

Tabel 6. Kohalike elanike jagunemine põhitegevuse järgi 2006. ja 2010. aastal, %

	2006, %	2010, %
Töötab oma ettevõttes	3	3
Töötab oma talus	3	4
Töötab FIEna (v. a talunikud)	5	2
Töötab palgatöötajana	67	68
Kodune	18	10
Õppur	4	8
Töötu	-	5
Kokku	100	100

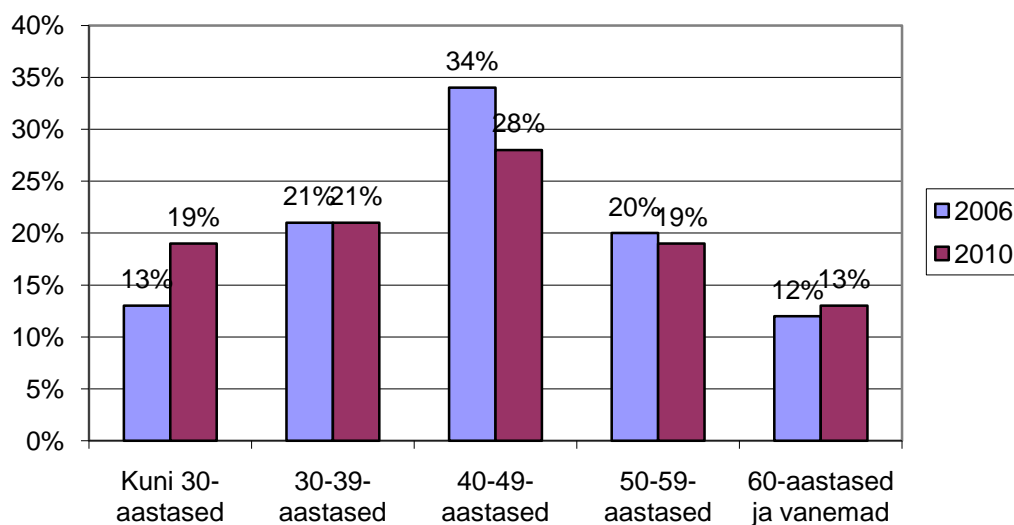
Seega küsitletud kohalikest elanikest 77% töötasid, kellest omakorda 71% töötas elukohavallas (tabel 7), 5% mõnes muus vallas, 5% maakonna keskuses, 16% mõnes muus linnas ning 1% töötas väljaspool Eestit. 2% küsitletutest jättis töökoha asukoha märkimata. **Saadud tulemused sarnanevad 2006. aasta küsitlusandmetele väikese erinevusega, et maakonna roll töökoha keskusena on oma tähtsust kaotamas ning töötatakse pigem suuremates linnades.**

Tabel 7. Töötavate kohalike elanike töökoha asukoht 2006. ja 2010. aastal, %

	2006, %	2010, %
Töötas samas vallas, kus elas	68	71
Töötas mõnes muus vallas	5	5
Töötas maakonna keskuses	14	5
Töötas mõnes muus linnas	13	16
Töötas väljaspool Eestit	-	1
Vastamata	-	2
Kokku	100	100

Küsitletud kohalikest elanikest moodustasid 32% mehed (2006. aastal 49%) ja 68% naised (2006. aastal 51%).

Keskmiselt oli küsitletud elaniku vanus 42,5 aastat (mediaan 42,0 aastat). **Vanuseliselt jaotusid küsitletud elanikud sarnaselt 2006. aastal küsitletud elanikele (joonis 3).**



Joonis 3. Küsitletud kohalike elanike vanuseline jagunemine 2006. ja 2010. aastal, %

Järeldused:

- Ettevõtjate jagunemise sektorite ja tegutsemise aja alusel võib järeldada, et primaarsektoris kuuluvate ettevõtjate osatähtsus maapiirkondades kahaneb ning seega maamajandus mitmekesistub.
- Aastatega on kasvanud pikaajaliselt (enam kui kümme aastat) tegutsevate MTÜde osatähtsus ning MTÜde roll ettevõtluse ja maamajanduse edendaja ja arendajana. See näitab maapiirkondades tegutsevate MTÜde jätkusuutlikkust ja orienteeritust tulevikku.

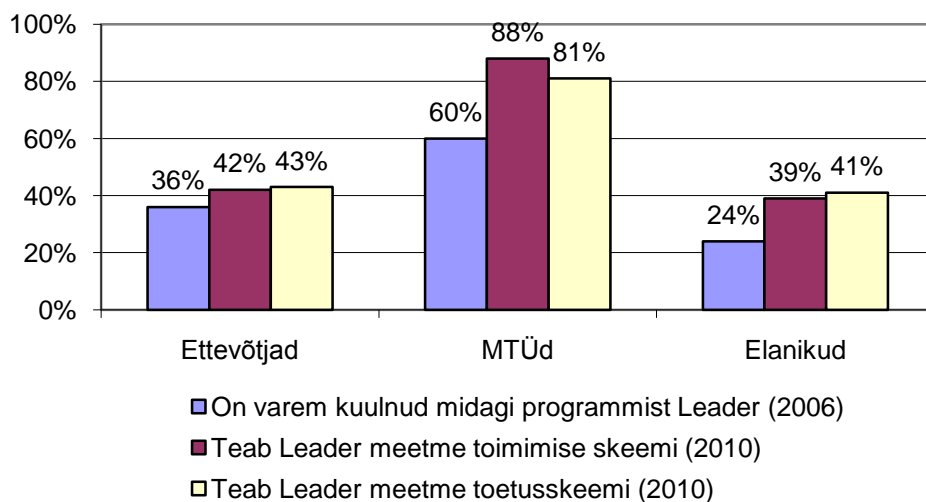
2.3. INFORMEERITUS

Käesolevas alapeatükis vaadeldakse ettevõtjate, MTÜ esindajate ja kohalike elanike teadlikkust MAK Leader meetme toimimise- ja toetuskeemist. Samuti uuritakse, millisest allikatest on Leaderi meetme kohta infot saadud.

2.3.1. INFORMEERITUS LEADER MEETMEST

Kuna Leader kui programm on Eestis hoogsalt edasi arenenud, on eelmise ja käesoleva uuringu raames küsitud Leader teadlikkust veidi erinevalt. Kui 2006. aastal küsitleti respondentidelt, kas nad on midagi Leaderist kuulnud, siis käesoleva uuringu raames küsitleti konkreetsemalt, kas nad teavad MAK Leader meetme toimimise skeemi (pidades silmas KTGsid, nende asutamise aega, eesmärgi, liikmete arvu, finantsmehhanisme vms) ja selle toetuskeemi (mis on abikõlblikud tegevused, -taotlejad, tähtajad, finantsmehhanismid vms). Lisaks oli 2010. aasta ankeedile vastates küsitletavatel võimalus küsimuste vastamisel valida nelja vastusevaiandi vahel: “jah”, “vähesel määral”, “ei” ja “ei oska öelda”. Andmete paremaks esitlemiseks liideti omavahel vastusevariandid “jah” ja “vähesel määral” ning teiste vastusevariantide vastuseid 2006. aasta uuringu andmete võrreldavuse tagamiseks joonisel 4 ei esitatud.

Nii nagu 2006. aastal, oli ka 2010. aastal Leaderist oluliselt rohkem kuulnud mittetulundussektor. Võrreldes 2006. aasta uuringu andmetega on Leader meetmest teadlike MTÜde osatähtsus kasvanud enam kui 20%. MTÜde kõrge informeeritus võib ühelt poolt tuleneda sellest, et MTÜdel on eluliselt oluline ja vajalik teada võimalikult paljudest rahastamisvõimalustest ja -allikatest oma eesmärkide täitmiseks, sh ka Leader meetme võimalustest. Seega MTÜd on ise aktiivsed teadmaks Leader meetme olemust ja selle võimalusi. Teiselt poolt on Leader tegevusgrupid oma teavitustööga MTÜsid hästi informeerinud. Seda näitab ka asjaolu, et rohkem ollakse teadlikud Leader meetme toimimise skeemist kui toetuskeemist.



Joonis 4. Ettevõtjate, MTÜ esindajate ja elanike teadlikkus Leader meetmest 2006. ja 2010. aastal, %

Aastatega on Leader meetmest teadlike ettevõtjate osatähtsus tõusnud vaid 6-7%, jäädes 42-43% osatähtsuse juurde. See võib tuleneda kahest põhjusest. Esiteks võib arvata, et vastupidiselt MTÜdele ei ole ettevõtjad ise olnud huvitatud teadmaks Leaderist kui võimalusest (mõned aastad tagasi said ettevõtjad pangast kiiremini ja rohkem raha) ja teiseks ei ole Leaderi KTGd suutnud Leader meetme infot suunata ettevõtjateni. Ettevõtjate teadlikkuse erinevus Leader meetme toimimise- ja toetuskeemi vahel puudus.

Ettevõtjaid ja MTÜde esindajaid küsitleti küll interneti teel, kuid küsimustiku täitmisel tekkinud probleemide korral oli respondentidel võimalus oma küsimustega pöörduda püsihindaja poole. Seda ka mõned küsitletavad tegid. Helistajad ütlesid, et nad ei tea Leaderist niikuinii midagi ja ei saanud ka aru, miks nad peavad küsimustikule vastama. Oli ka neid, kes ei osanud Leaderi mõistet hääldada, millest võib järeldada, et nad ei olnud Leaderi meetmest kui nähtusest varem midagi kuulnud. Siit võib omakorda järeldada, et aastatega on Leader meetme teadlikkus ettevõtjate ja MTÜde esindajate seas küll tõusnud, kuid ankeedile võisid vastata just need (tegemist oli veebiküsitlusega), kes olid Leaderist teadlikumad.

Aastatega on oluliselt kasvanud kohalike elanike teadlikkus. Kui 2006. aastal oli Leader programmist midagi kuulnud 24% elanikest, siis käesoleva küsitluse hetkeks oli tõusnud teadlike elanike osatähtsus 15-17% ehk 39-41% osatähtsuse juurde. See võib tuleneda sellest, et üha suurem elanikkond on kasu saanud erinevate objektide või tegevuste läbi, mida on toetatud MAK Leader meetme finantsmehhanismidega. Elanike teadlikkuse erinevus Leader meetme toimimise- ja toetuskeemi vahel puudus.

Kuna elanike küsitlus toimus osaliselt personaalintervjuu vormis, tuli siingi ette olukordi, kus esimesel võimalusel küsitletav ei oleks ankeedile vastanud, kuna ta niikuinii ei tea Leaderi meetmest midagi ja ei suuda positiivset väljundit ankeedi vastamisel anda. Püsihindaja pidi sageli veenma elanikke küsimustikule vastama, seletamaks, et ka negatiivne vastus on antud uuringu raames oluline vastus. Seega saab öelda, et sageli on temaatiline küsitlus ise informatiivne ning tänu küsitlusele sai nii mõnigi teada, mis see Leader meede üldse on.

Järeldused:

- Oodatult on Leader meetme toimimise- ja toetuskeemist enim informeeritud MTÜde esindajad, kuid tunduvalt nõrgemini ettevõtjad ja elanikud.
- Aastatega on informeerituse tase Leader meetmest oluliselt tõusnud MTÜde esindajatel ja kohalikel elanikel, kuid ettevõtjate informeerituse tase märkimisväärselt tõusnud ei ole. Võib arvata, et KTGd ei ole oma tegevustega ja teavitamistööga veel ettevõtjateni jõudnud.

2.3.2. TEABEALLIKAD

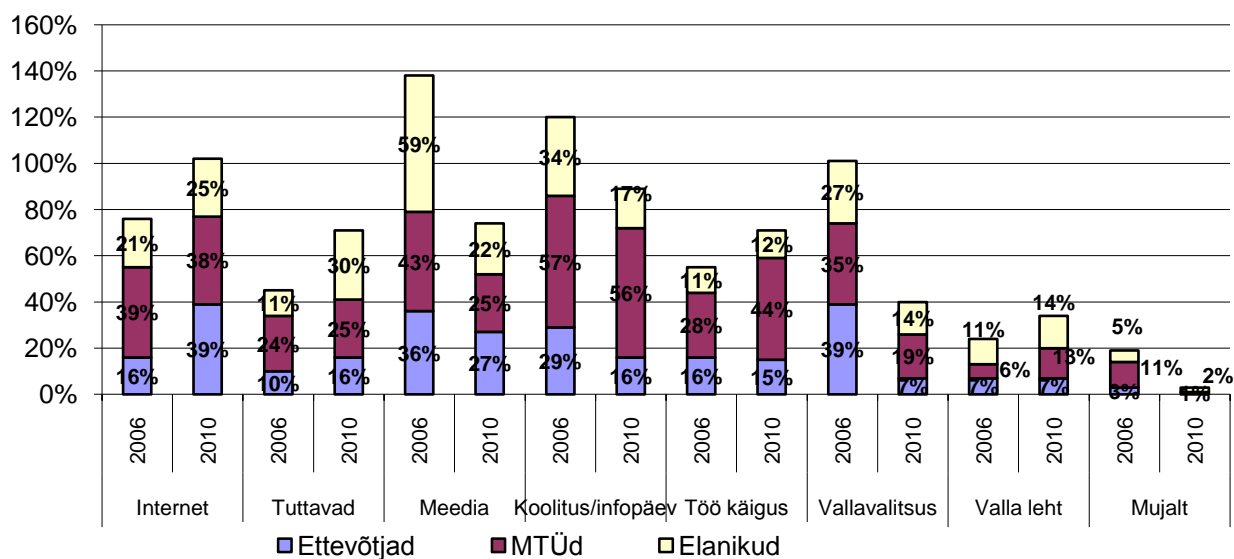
Kui veel mõned aastad tagasi oli kõikide sihtgruppide peamiseks infoallikaks meedia, siis 2010. aastal oli meedia oma tähtsuse minetanud ning oluliseks infoallikaks tõusis hoopis internet (joonis 5). Mõlemal aastal oli Leader temaatikat täheldatud kõige tagasihoidlikumalt just kohalikus valla lehes. Eelmises uuringus arvati, et valla leht peaks

olema kõige paremini leviv infokandja. Nii võib isegi olla, kuid tavalugeja ei pruugi erinevate programmide, meetmete ja toetatud projektide seast eristada just Leader meetet ning tavamõistesse jääb arvamus, et tegemist on taas kord ühe “eurorahastusega”.

Peamised infoallikad Leaderi kohta olid sihtgrupiti siiski erinevad. **Sarnaselt 2006. aastale oli ka 2010. aastal MTÜdel oluliseks teabeallikaks koolitused/infopäevad (56% vastanuist).** Infot saadi ka töö käigus ja internetist. Siit tulenevalt võib järeldada, et kõrget teadlikkust Leader meetmest tõstab koolitustel/infopäevadel osalemine, tõstes MTÜd “aktiivseimaks” sihtgrupiks suurema huvi üles näitamise poolest Leader meetme vastu.

Kui 2006. aastal oli ettevõtjatele olulisimaks infoallikas vallavalitsus, siis 2010. aastal hoopis internet (39% vastanuist), mille kõrval olid olulisemad infoallikad meedia (27%), aga ka koolitused, infopäevad ja tuttavad. Siit võib järeldada, et ettevõtjad saavad kiiremini vajaliku info kätte just internetist, näidates seega üles omaalgatuslikku huvi Leader meetme vastu.

Elanike peamine infokandja oli tuttavad (30% vastanuist), aga ka internet ja meedia. Varasema uuringu andmetel said elanikud peamise info Leaderi kohta just meediast. Kuna Leader temaatika on oma olemuselt suhteliselt keeruline, siis ei pruugi tavaelanik Leader meetet puudutavat infot meediast märgata ning lihtsamalt ja selgemini seletatult saadakse info kätte tuttavatelt.



Joonis 5. Allikad, millest on ettevõtjad, MTÜ esindajad ja elanikud Leader meetmest kuulnud 2006. ja 2010. aastal, %

Järeldused:

- Näib, et info Leader temaatika kohta liigub peaaesjalikult läbi koolituste, infopäevade ja ametkondade.
- Interneti võimalusi tuleks senisest oluliselt rohkem ära kasutada, olles lihtsaim ja odavaim viis jõudmaks ettevõtjate ja kohalike elanikeni. Kuna Leader meede on oma olemuselt keeruline, võiks seni väheinformeeritud sihtgruppideni jõudmiseks kasutada väga lihtsat “keelt”.

3. HINDAMISKÜSIMUSTE UURING

3.1. METOODIKA

3.1.1. VALIM JA KÜSITLUSE METOODIKA

Hindamisküsimuste uuringu esimese osa valimisse kuulus viis Leader tegevusgruppidega kaetud piirkonda. Tegevusgruppid valiti välja põhimõttel, et oleks esindatud Eesti erinevad geograafilised piirkonnad. Välja valitud KTGdeks osutusid

- 1) MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoda;
- 2) MTÜ Järva Arengu Partnerid;
- 3) MTÜ Kodukant Läänemaa;
- 4) MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu;
- 5) MTÜ Võrumaa Partnerluskogu.

Uuringu valimisse kuulusid sihtgruppidega kohaliku tegevusgrupi juhid (tegevjuht vms), juhatuse liikmed (esindatud olid kolme sektori esindajad) ja projektitaotlejad.

Andmete kogumine toimus standardiseeritud küsitluse vormis (lisa 5) gruppintervjuuna. Gruppintervjuudel osales neli kuni üheksa inimest, kokku 28 inimest. Intervjuud toimusid 8. juunist kuni 30. juunini 2010. a KTGde endi tööruumides. Igal gruppintervjuul osales kaks püsihindajat, kes tegid gruppintervjuudest helisalvestised ja elektroonilised protokollid. Peale gruppintervjuusid koondati osalejate vastused tabelisse. Gruppintervjuude kokkuvõtte tegevusgruppide ja hindamisküsimuste lõikes on toodud lisa 6.

Uuringu teise osa valimisse kuulusid kõik 26 Eestis tegutsevat ja Leader meetme raames toetust saanud tegevusgruppi.

Andmete kogumine toimus standardiseeritud küsitluse vormis (lisa 7) veebiküsitlusena interneti vahendusel. Küsimustik koostati lähtuvalt 28. jaanuaril 2010. a Jänedal koostöös Maamajanduse Infokeskusega toimunud Leader meetme hindamisküsimuste näitajate arutelu tulemusel valminud EK hindamisküsimuste ja näitajate tabelist (lisa 1). Küsimustik oli kättesaadav Maamajanduse Infokeskuse veebiküsitluskeskkonnas, kuhu sisenemiseks saadeti kutsed kõigile 26 Leader tegevusgrupile. Kuna kaks tegevusgruppi alles loodi MAK programmiperioodi algusel ning 2009. aastal nad veel projektitaotlusi vastu ei võtnud, siis ankeedis kohaliku arengustrateegia rakendamist puudutavatele küsimustele ei pidanud nad vastama. Küsitlemine algas 5. mail ning esialgu planeeriti küsitlemise lõpptähtajaks 31. mai 2010. a. Kuigi küsitluse käigus saadeti tegevusgruppidele meeldetuletuskiri küsitluse vajalikkuse ja tähtaja kohta, jäi küsimustikule vastamine tagasihoidlikuks ehk veebiküsitlusele vastas 16 tegevusgruppi. Kõigi küsimustikule mittevastanutega võttis püsihindaja peale küsitluse lõpptähtaja möödumist telefoni teel ühendust, et tagada küsimustikule vastanute representatiivsus. Vajadusel saadeti tegevusgruppidele küsimustik täitmiseks e-postiga. Küsitlus lõppes 20. juulil 2010. a, mille tulemusena vastas küsimustikule 24 tegevusgruppi (23 RAK ja üks MAK programmiperioodil loodud tegevusgruppi).

Nende hindamisküsimuste näitajad, mille allikaks oli märgitud PRIA ja äriregister, täitis püsihindaja, tuginedes oma andmekogu ja tegevusgruppide kodulehtedel olevatele andmetele. Nende näitajate puhul koguti andmeid kõigi 26 tegevusgrupi kohta.

3.1.2. ANALÜÜSI METOODIKA

EK on püstitanud Leader meetme alameetmetele 11 erineva sisu ja kaaluga hindamisküsimust, millega saab hinnata meetme tulemuslikkust ja mõju maapiirkondades. Igale alameetmele on püstitatud kaks kuni neli hindamisküsimust. Hindamisküsimustele vastamisel leiti, et on vajalik

- 1) Koguda võimalikult laiapõhjaline andmeallikate arv ning kus andmed on saadud erinevaid meetodeid kasutades. Antud analüüsi andmeallikad on (1) gruppintervjuud tegevusgruppidega, (2) ankeetküsitlus tegevusgruppidele ja (3) sekundaarsed andmeallikad (KTGde kodulehed, PRIA, äriregister);
- 2) Kasutada andmeanalüüsil triangulatsiooni printsiipi, kus erinevatest andmeallikatest ja erinevate meetoditega kogutud infot omavahel võrreldakse ja kõrvutatakse, tagades seega uuringutulemuste kõrgema usaldusväärsuse.

Analüüsil on kasutatud peamiselt kirjeldava statistika meetodit. Sekundaarandmete analüüsil keskenduti 2009. aasta lõpu seisuga Leader meetme raames PRIA poolt heakskiidetud ja osaliselt või täielikult välja makstud projektidele. Muud sekundaarandmed esitati samuti 2009. aasta lõpu seisuga. Analüüsi tulemused on esitatud Eesti kui terviku kohta.

3.2. VASTUSED LEADER ALAMEETMETE HINDAMISKÜSIMUSTELE

Antud peatükis kirjeldatakse, illustreeritakse ja analüüsitakse uuringu küsitluste tulemusi ja sekundaarandmeid nelja alameetme lõikes:

- Alameede 41 – Kohalike arengustrateegiate rakendamine;
- Alameede 421 - Koostööprojektide rakendamine;
- Alameede 431 - Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine;
- Alameede 341 - Kohalike arengustrateegiate väljatöötamine.

Juhindudes 28. jaanuaril 2010. a Jänedal koostöös Maamajanduse Infokeskusega toimunud Leader meetme hindamisküsimuste näitajate arutelu tulemusel valminud EK hindamisküsimuste ja näitajate tabelist, vastab igale hindamisküsimusele üks kuni viis näitajat. Samas üks näitaja võib vastata mitmele hindamisküsimusele. Iga hindamisküsimuse juurde on lisatud gruppintervjuudel kogutud materjal kokkuvõttena. Jälgimise hõlbustamiseks on alameetme hindamisküsimused kirjutatud tekstis tumeda kirjaga, mille taga on sulgudes toodud alameetme ja hindamisküsimuse number ning vahejärelused iga hindamisküsimuse lõpus.

3.2.1. ALAMEEDE 41 - KOHALIKE ARENGUSTRATEEGIAE RAKENDAMINE

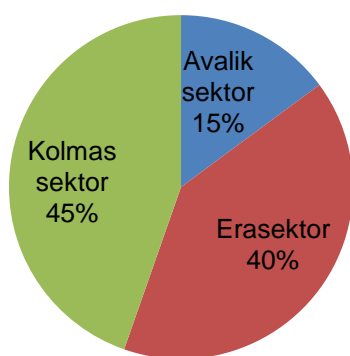
Aastatel 2008-2009 rakendasid oma strateegiaid 24 kohalikku tegevusgruppi. Alameetme eesmärgiks on rakendada kohalikule eripärale, sh loodus- ja kultuuripärandi säästlikumale kasutamisele ja tutvustamisele, kogukonna tegevuste arendamisele, tööhõive parandamisele, identiteedi rõhutamisele, sise- ja väliturismi potentsiaali kasutamisele, omapära ja traditsioonide väärtustamisele suunatud strateegiat. Olulisel kohal on innovaatiliste ja lisandväärtust loovate lähenemiste julgustamine ning seeläbi kohalike teenuste ja elukvaliteedi arendamine. Nimetatud alameetmest saavad toetust KTGD, ettevõtjad, omavalitsusüksused ja kodanikeühendused.

2009. aasta lõpuks oli PRIA poolt heakskiidu saanud ja osaliselt või täielikult välja makstud projekte 180 (166 toetuse saajale) ning välja makstud toetuse summa oli 19,6 mln krooni.

Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud valitsemisele maapiirkondades? (41-1)

Leader lähenemise panust maapiirkondade valitsemises saab mõõta kohaliku elu korraldamises ja kodanikuühiskonna arengus laiemas mõttes. Kogukonna kaasatust ja valitsemise ulatust, sh strateegia rakendamisel otseselt kaasatud isikuid näitab ka KTG liikmete arv ja jagunemine erinevate sektorite lõikes. Tegevusgruppide küsitlusest selgus, et 2009. aasta lõpu seisuga oli küsitletud tegevusgruppides liikmeid kokku 1304, keskmiselt 54,3 liiget (mediaan 48,5 liiget) KTG kohta. Väikseim liikmete arv oli 23 ja suurim 103.

Tegevusgrupi liikmete jaotus sektorite lõikes näitab joonis 6. Peaaegu võrdselt on tegevusgrupi tegevusse kaasatud nii era- kui ka kolmas sektor ehk 45% KTG liikmetest olid kolmanda ja 40% erasektori esindajad. Avaliku sektori (kohalikud omavalitsused) moodustasid 15% liikmeskonnast. Keskmiselt oli ühes tegevusgrupis 8,1 avaliku sektori esindajat (mediaan 7,5), 22,0 erasektori (mediaan 17,0) ja 24,2 kolmanda sektori esindajat (mediaan 25,5).



Joonis 6. Tegevusgrupi liikmete jaotus sektorite lõikes, %

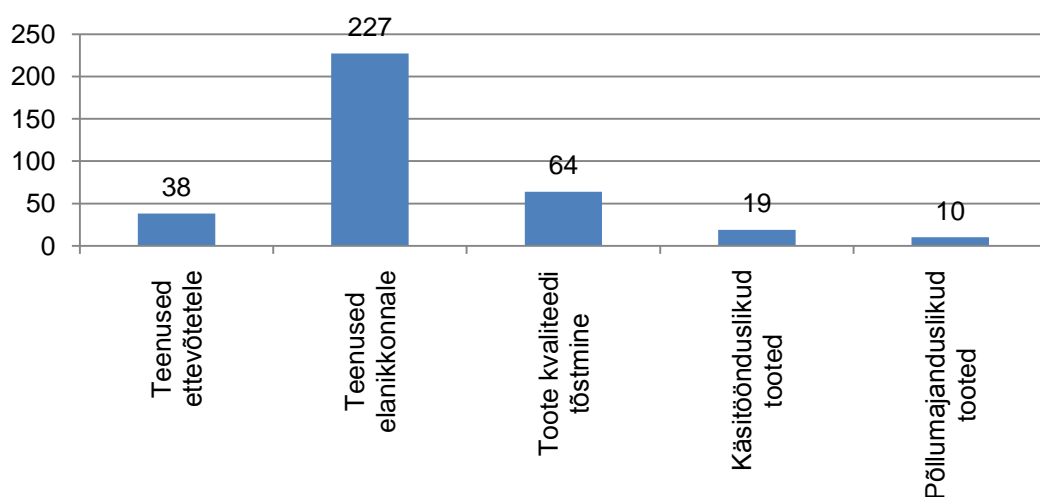
Leader tegevusgruppide sõnul on tänu Leader lähenemisele kodanikeühendused aktiveerunud ning neid on isegi juurde tekkinud. Algsel aktiveerusid kohalikud elanikud, avalik ja kolmas sektor. 2010. aastal on aktiveerunud ka erasektor. Põhjus võib peituda selles, et ettevõtjad nägid alles peale esimest strateegia rakendamise aastat Leader lähenemises oma ettevõtte seisukohast uusi arenguvõimalusi ning lisaks sellele on nad üha enam huvitatud oma töö- ja

elukeskkonna arengust. Seega on Leader lähenemine erinevaid sektoreid aktiveerinud ning erinevaid mõtteid, huve, valdkondi ja sektoreid lähendanud.

Analüüsides 2009. aasta lõpu seisuga PRIA poolt heakskiidu saanud ja väljamakstud projekte, selgus, et nende projektide 166 toetuse saajast 53% olid kas tegevusgrupp ise või tema liige. Ülejäänud toetuse saajad ei kuulunud KTG liikmeskonda. Korduvtoetuse saajaid oli vähe (12 toetuse saajat), kuid toetuse saaja kuulumise KTG liikmeskonda ja toetuse saaja toetust saanud kordade vahel oli väike seos ($r=-0,14$). See omakorda tähendab, et sagedamini taotlesid ja said toetust tegevusgrupi liikmed kui need, kes ei kuulunud tegevusgrupi liikmeskonda.

Leader lähenemise panus huvide ühendamises võib peituda ka kohalike omavalitsuste koostöö valmiduses ja tahtes. Tegevusgruppide küsitlusest ilmnas, et vaid mõnes üksikus tegevusgrupi piirkonnas tegid kohalikud omavalitsused omavahel koostööd ehk kohalikud omavalitsused olid ühes projektis partnerid, kus ka projekti algatajaks oli kohalik omavalitsus. Selliseid kohalike omavalitsuste-vahelisi koostöid tehti 2009. aastal neljas tegevusgrupi piirkonnas: kahes KTG piirkonnas oli neid projekte üks, ühes piirkonnas kaks ja ühes piirkonnas viis. Siit võib järeldada, et esimesel kohalike arengustrateegiate rakendamise aastal ei olnud naaber-kohalikud omavalitsused ühes KTG piirkonnas veel valmis projektipõhiselt koostööd tegema ning Leader koordinaatsiooni süsteem ei ole suutnud kohalikke omavalitsusi omavahel piisavalt hästi lähendada.

Leader lähenemisest loodetakse ka kohalike probleemide lahendamist piirkonnas. Näiteks Leader meetme raames on võimalik maapiirkondades arendada kohalikke teenuseid ja tooteid. Leader tegevusgruppide küsitlusest selgus, et kõige enam väljamakstud projektidest olid suunatud elanikkonna teenuste kvaliteedi ja kvantiteedi parandamisele ja parendamisele (joonis 7).



Joonis 7. Kohalike teenuste ja toodete arendamist toetavate projektide arv

Kokkuvõttes võib öelda, et tänu Leader lähenemisele vaadatakse piirkonda kui tervikut, kohalikud elanikud ja erinevad sektorid on hakanud senisest enam strateegiliselt mõtlema oma piirkonna arengu üle.

Järeldused:

- KTGde liikmeskond on arvestatava suurusega, hõlmates võrdses osas era- ja kolmandat sektorit, tagasihoidlikumalt avalikku sektorit. Kuulumine KTG liikmeskonda annab eelise korduvalt Leader meetme kaudu toetust saada.
- Leader lähenemine ei ole veel suutnud KTG piirkonda kuuluvate kohalikke omavalitsusi projektipõhist koostööd tegema panna. Küll tasub arvestada asjaoluga, et koostöö arendamine nõuab aega.
- Leader meetmega lahendatakse piirkonnas põhiliselt kohalikele elanikele suunatud teenuste kvaliteeti ja kvantiteeti.

Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimisele? (41-2)

Antud küsimuses on olulisel kohal kohalike ressursside märkamine, koondamine, väärtustamine ja kasutamine kohaliku arengu strateegia eesmärkide saavutamisel. Leader tegevusgruppide arvates on kasutatud ning väärtustatud ja panustatud kohaliku strateegia meetmetes piisavalt hästi nii inim-, finants- kui ka loodusressursse, aga ka kultuuri- ja ajaloopärandit. Kuigi samas tõdetakse, et nende ressursside kasutamises ja kaasamises on suur potentsiaal. Peale esimest strateegiate rakendamise aastat leitakse, et raskemaks on kujunenud projektide kaas- ja omafinantseerimine ning täielikult kasutamata ressurss on noored ning koostöö erinevate sektorite vahel ja ülikoolidega.

Arengupotentsiaali kasutamist näitab ka kolmanda sektori suurus ja selle muutus ajas. Aastatel 2008-2009 on Leader tegevusgruppidega kaetud piirkondades kodanikeühenduste arv kasvanud kiiremini kui Eestis tervikuna (tabel 8).

Tabel 8. Kolmanda sektori suurus Eestis ja Leader tegevusgruppidega kaetud piirkondades aastatel 2008-2009

	2008	2009	Muutus
KTG piirkonnad*	7 805	8 679	11,2%
Kogu Eesti**	25 598	27 459	7,2%

*Allikas: Äriregister

**Allikas: Statistikaamet

Leader lähenemisega on saavutatud tasakaal elukeskkonna, piirkonna maine ja kultuuri vahel. Tasakaalu ei ole saavutatud

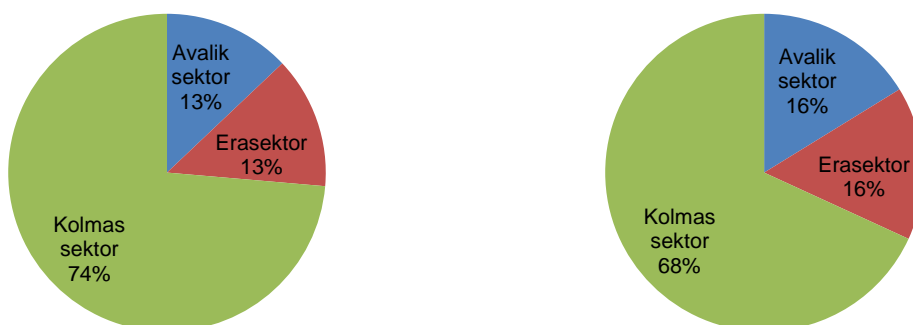
- uute võimaluste valdkonnas, sest seda valdkonda ei ole siiani kasutatud;
- töökeskkonna valdkonnas, sest töökohti ei ole piisavalt ja neid on ka raske luua (suurte linnade mõjuareaal on väga lai). Seda kinnitab ka fakt, et 2009. aastal otseselt PRIA poolt toetatud ja väljamakstud projektide raames ei plaanita luua ühtegi töökohta;
- koostöövõrgustike valdkond, sest see valdkond on alles arenemas.

Järeldused:

- Kohalikes strateegiate meetmetes on piisavalt hästi kasutatud nii inim-, finants- kui ka loodusressursse, aga ka kultuuri- ja ajaloopärandit ning panustatud sellesse, kuigi samas tõdetakse, et nende ressursside kasutamises ja kaasamises on veel potentsiaali.
- Leader lähenemine on kaasa aidanud kolmanda sektori kasvule ja maapiirkondade sotsiaalse tegevuse mitmekesistamisele maapiirkondades.

Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtmisele ja koostöö edendamisele maaelu arengu programmide rakendamiseks? (41-3)

Leader lähenemise üheks oluliseks põhielemendiks on koostöö või koostöövõrgustike arendamine nii sektori siseselt kui ka erinevate sektorite vahel. Tegevusgruppide endi sõnul on nad panustanud kõikide sektorite koostööle, mille alusel on tekkinud erinevad koostööalased suhted (peamiselt projektide tasandil) ja koostöövõrgustikud (näiteks kohalike omavalitsuste, küla-, toidutootjate vms võrgustikud). Leader tegevusgruppide küsitlusest ilmnas, et 2009. aastal oli tegevusgrupi enda hindamiskriteeriumite alusel mitut sektorit hõlmavate koostööprojektide peamine algataja nii projektide arvu kui ka toetuse summa järgi kolmas sektor (vastavalt 74% ja 68% kõikidest koostööprojektidest, joonis 8). Avaliku ja erasektori roll koostööprojektide ellu kutsujana oli võrreldes kolmanda sektoriga võrdselt tagasihoidlik.



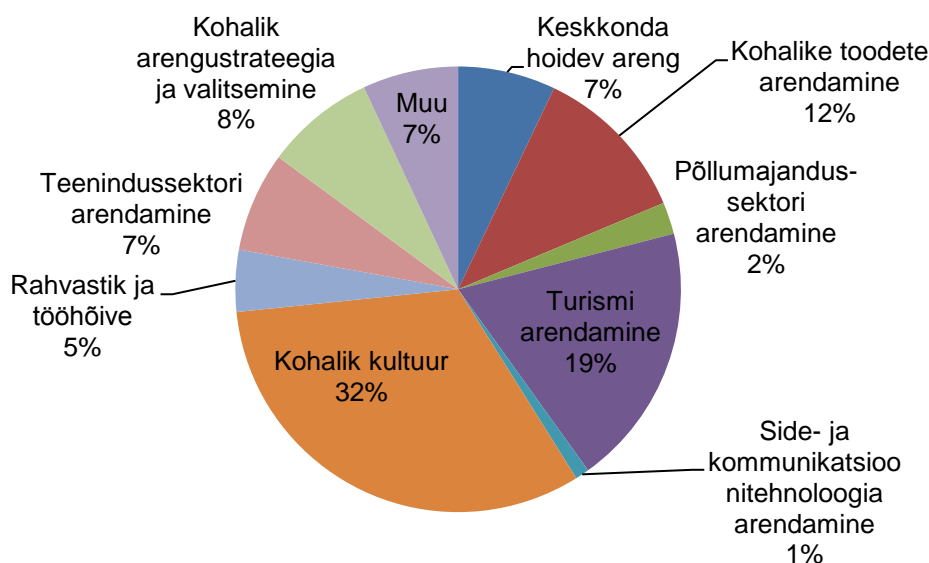
Joonis 8. KTG hindamiskriteeriumite alusel mitut sektorit hõlmavate koostööprojektide arv ja toetuse summa osatähtsus algataja järgi, %

Grupiintervjuudel selgus, et koostöö on tihe MTÜde ja kohalike omavalitsuste vahel, kuid MTÜde ja erasektori vahel veel mitte. See võib tuleneda sellest, neil kahel sektoril on erinev arusaam koostööst ja partnerlusest. Kohalike omavalitsuste ja erasektori-vaheline koostöö ei ole märkimisväärne, kuna seal on korruptsiooni tekke võimalus. Põhilised takistused koostöö arendamisel on

- inimesed, sõltumata sektorilisest kuuluvusest ja
- finantsressursi leidmine omafinatseeringu katmisel.

Analüüsides PRIA poolt heaks kiidetud ja välja makstud projekte nende sisu järgi, selgus, et 33% projektidest toetab kohalikku kultuuri (kultuuriürituste korraldamine, kultuurivahetus, kultuuripärandi taaselustamine ja väärtustamine vms), 19% turismi (temaatiliste “teede”

loomine, uute turismiobjektide loomine, võrgustus vms) ja 12% kohalike toodete arendamist. Ülejäänud projektide osatähtsus oli väiksem.



Joonis 9. PRIA poolt heaks kiidetud ja välja makstud projektide jagunemine projekti sisu järgi, %

Järeldused:

- Tegevusgrupid on panustanud kõikide sektorite koostööle. 2009. aastal lõpu seisuga kõige aktiivsem koostööprojektide algataja oli kolmas sektor. Koostööd tehti peamiselt avaliku sektoriga.
- Leader meetmest toetust saanud projektidega toetatakse maapiirkondades eelkõige kohalikku kultuuri, turismi ja kohalike toodete arendamist.

Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud I, II ja III telje prioriteetidele? (41-4)

PRIA poolt 2009. aastal heakskiidetud ja välja makstud projektidest 98% (176 projekti) moodustasid III telje meetmete projektid ja 2% (neli projekti) I telje meetmete projektid. Otseselt II telje prioriteete projektidega ei toetata, on Leader tegevusgruppide sõnul kaudne mõju nimetatud telje meetmele siiski olemas. I telje meetmeid toetatavate projektide vähesus tuleneb sellest, et põllumajandusega tegelevad inimesed kohalike arengustrateegiate koostamisest aktiivselt osa ei võtnud ning nende huvid strateegia loomisel jäid tahaplaanile. Seega on Leader meetmega panustatud siiani eelkõige MAK III telje (elukvaliteedi paranemisele ja majandustegevuse mitmekesistamisele, külade uuendamisele ja arendamisele), vähesel määral I telje (põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime tõstmisele) ning üldsegi mitte II telje prioriteetidele (bioloogilisele mitmekesisusele, põllumajanduslike traditsioonide säilitamisele jms).

Tegevusgrupid kinnitasid, et senisest enam tuleb hakata ja hakataksegi panustama MAK I telje prioriteetidele ja väike-ettevõtlusesse. Sellel on mitu põhjust. Esiteks on ettevõtjad ise aktiivseks muutunud ning üldise majandusliku muutuse foonil on Leader meede muutunud ettevõtjatele võimaluseks. Teiseks oma kohalike arengustrateegiatega soovivad KTGD ise senisest enam toetada kas piirkonna traditsioonilist põllumajandust või selle puudumisel majandustegevuse

mitmekesistamist. Kolmandaks, et tekiks piirkonda uusi töökohti, on vaja enne panustada ettevõtluse arendamisse.

Järeldused:

- 2009. aasta lõpu seisuga on kõige enam panustatud MAK III telje prioriteetidele, väga väikeses mahu I telje prioriteetidele ja üldsegi mitte II telje prioriteetidele. Lähitulevikus peaks Leader meetme panus I telje prioriteetidele suurenema.

3.2.2. ALAMEEDE 421 – KOOSTÖÖPROJEKTIDE RAKENDAMINE

Koostööprojekti mõistetakse Leader meetme raames kaheti. Väga selgelt on nõudeid koostööprojektile kirjeldatud nn Leader meetme määruses (RTL 2008, 52, 728) § 30. Nimetatud meetme määruses saab koostööprojekti osaleda KTG koos teise KTGga või muu avaliku ja erasektori partnerlusel põhineva ühendusega, kelle põhikirjaline tegevus on suunatud maaelu arendamisele ja kes on oma tegevuspiirkonna kohta töötanud välja strateegia. Koostööd teha soovivad sõlmivad selleks koostöökokkuleppe. Rahvusvahelise koostöölepe puhul esitatakse ära PRIAle, kes edastab selle PMle ning selle projekti rakendamist võib alustada alles pärast PM poolt heakskiidu saamist.

Teine koostööprojekti mõistmine tähendab partnerlust KTG endi hindamiskriteeriumite alusel, mitte nn Leader meetme määruse raames. Vahel nimetatakse sellist määratlust ka koostöösugemetega projektideks.

Peale esimest kohalike strateegiate rakendamise aastat ei olnud ühelgi tegevusgrupil koostööprojekti nn Leader määruse mõistes avaliku, kolmanda või erasektoriga või rahvusvahelise partneriga.

Mil määral on toetus kaasa aidanud koostöö edendamisele ja innustanud parimate tavade edasiandmist? (421-5)

Aastal 2009 tegevusgruppidel koostööprojekte nn Leader määruse mõistes ei olnud. Määruse järgi koostöö tegemine on KTGde jaoks liiga protseduuriline tegevus ning seab koostööle liiga palju kitsendusi.

Samas tegevusgruppide intervjuudest selgus, et koostööd on siiski olemas ja tehakse kõigi kolme sektori vahel igal tasandil. Aktiivseim koostöö algataja ja tegija on tegevusgrupp, tehes koostööd teiste tegevusgruppidega või kolme erineva sektoriga. Käiakse koos erinevatel messidel, koostatakse trükiseid, tehakse erinevaid päevi vms. 2009. aastal oli tegevusgruppide omavahelisi koostööprojekte KTG endi hindamiskriteeriumi alusel viis ning nende algatajateks on olnud kaks Leader tegevusgruppi.

Paremini toimib koostöö kohalike omavalitsuste ja kolmanda sektori, vähesel määral ka era- ja kolmanda sektori vahel – ettevõtjatel on vahendeid finantseerimiseks, kuid puudus on inimestest, samas kolmandal sektoril on olemas inimesed, kuid puudus on rahalisest vahenditest. Kohalike omavalitsuste ja erasektori vaheline koostöö ei ole märkimisväärne. Koostöö takistuseks on

erinevate sektorite esindajate hõivatuse taseme erinevus. Arendamist vajab tootjate koostöö. Aktiivseimad koostöö arendajad ja tegijad on turismiettevõtjad.

Projektitaotlejate koostöö näiteid on (turgude korraldamine, koolitused jms), aga see on veel aktiveerumas.

Väljaspool Eestit on tegevusgruppidel partnereid Soomest, Rootsis, Saksamaalt, Taanist, Austriast jne. Samas tegevusgruppide esindajad kinnitasid, et koostööprojekti loomiseks läheb vaja aega, et leida erinevate osapoolte ühisosa. Näiteks Saksamaal on koostööstandardid teised – oluline on usaldus ja sarnase organisatsioonilise kultuuri olemasolu. Rahvusvaheliste koostööprojektide loomise teeb keerukaks ka eri maade erinevad rakenduskavad nii tingimuslikes (näiteks rahastusallikad), sisulises kui ka ajakavalises mõttes.

Järeldused:

- Leader määruse mõistes 2009. aasta lõpu seisuga tegevusgruppidel koostööprojekte ei olnud. Peale esimest kohalike arengustrateegiate rakendamise aastat on liiga vara loota koostööprojekte, kuna koostöö arendamine nõuab aega.
- Määruse järgi on koostöö tegemine KTGde jaoks liiga protseduuriline tegevus ning seab koostööle liiga palju kitsendusi. Rahvusvaheliste koostööprojektide loomise teeb keerukaks eri maade erinevad rakenduskavad nii tingimuslikes, sisulises kui ka ajakavalises mõttes ning erinevad koostööstandardid.

Mil määral on Leader lähenemisel põhinevad koostööprojektid ja/või parimate tavade ülevõtmine kaasa aidanud ühe või mitme ülejäänud kolme telje eesmärkide paremale saavutamisele? (421-6)

Leader lähenemisel põhinevad koostööprojektid Leader KTG endi hindamiskriteeriumite alusel on suunatud eelkõige III telje prioriteetidele (näiteks teevad koostööd omavahel turismiettevõtjad, põllumajandus- ja turismiettevõtjad jne), vähesel määral ka I telje prioriteetidele. Tähelepanuta on II telje prioriteedid.

Ka koostööprojektide puhul leitakse, et lähitulevikus tuleks rohkem panustada ettevõtlusesse ehk I telje prioriteetidele või III telje maamajanduse mitmekesistamisse.

Järeldused:

- Kuna Leader määruse mõistes 2009. aasta lõpu seisuga tegevusgruppidel koostööprojekte ei olnud, ei panustatud ka MAKi kolme erineva telje eesmärkide paremale saavutamisele.

3.2.3. ALAMEEDE 431 – KOHALIKE TEGEVUSRÜHMADE JUHTIMINE, OSKUSTE OMANDAMINE JA PIIRKONNA ELAVDAMINE

Eestis tegutseb 26 Leader tegevusgruppi. 24 KTG alustasid oma tegevust juba 2006. a sügisel RAK meetme 3.6 Kohalikul initsiatiivil põhinevate arendusprojektide elluviimise – Leader kaudu. MAK programmi raames lisandus veel kaks tegevusgruppi.

Mil määral on toetus suurendanud kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks? (431-7)

Kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamisel näitab KTG liikmete arv. Tegevusgruppide küsitlusest selgus, et 2009. aasta lõpu seisuga oli küsitletud tegevusgruppides liikmeid kokku 1 304, keskmiselt 54,3 liiget (mediaan 48,5 liiget) KTG kohta. Väikseim liikmete arv oli 23 ja suurim 103.

Piirkonniti on tegevmeeskonna suurus erinev ning leiti, et meeskonna suurus ühe inimese näol ei ole piisav. Samas kõik tegevusgrupid hindasid oma KTG töö korraldust (kõiki vajalike oskustega isikute kaasamist, otsuste tegemise protsessi, probleemide lahendamise konstruktiivsust vms) toimivaks ja heaks. Tegevusgruppidel on olemas oma tegutsemise juhendid. Lisaks kasutatakse eksperte ja konsultante.

Tegevusgrupi töö kvaliteeti (otsuste tegemine, probleemide lahendamise konstruktiivsus vms) hindasid tegevusgrupid heaks. Kuigi ühes KTGs leiti, et tegevusgrupi kvaliteet vajab parandamist, täpsemalt dokumendihaldus ja –säilitamine. Ümber tegemist vajab ka projektide hindamisjuhend, kuna väljaspool tegevusgruppi paistab hindamine “pime”. Kahe tegevusgrupi esindajad kinnitasid, et projektide hindamisprotsess toimib probleemideta ning hindamiskriteeriumid on nähtavad. Tegevusgrupi töö kvaliteeti võib näidata seegi, et PRIA kiidab heaks kõik projektid, mis KTGd neile on esitanud. Leader tegevusgruppide 2009. aasta taotlusvoorude kokkuvõttena menetlesid tegevusgrupid kokku 1896 projektitaotlust, millega taotleti 376,2 mln krooni ulatuses toetust. Tegevusgrupid omakorda esitasid nendest projektidest 57% PRIA-le kinnitamiseks. Samal aastal jõudis PRIA heaks kiita 786 projekti (72% PRIA-le esitatud projektidest, tabel 9), millele saadi 148,6 mln krooni ulatuses toetust. Neist heakskiidetud projektidest 23% maksti ka samal aastal välja, mille toetuse summa ulatus 19,6 mln kroonini.

Tabel 9. 2009. aastal PRIA-le esitatud, PRIA poolt heakskiidetud ning välja makstud projektide arv ja toetuse summa, mln kr

	Arv	Toetuse summa, mln kr	Toetatava investeeringu summa, mln kr
PRIA-le esitatud projektid	1 089	204,5	264,9
PRIA poolt heakskiidetud projektid	786	148,6	192,5
PRIA poolt väljamakstud projektid	180	19,6	24,8

Tegevusgrupi teavitustööd (informatsiooni edastamist organisatsiooni sees ja organisatsioonist väljapoole vms) hindasid tegevusgrupid heaks või rahuldavaks, sest teavituspäevad on olnud informatiivsed ja on toimunud õppepäevad valdade kaupa. Peaaegu üksmeelselt tõdeti, et teavituses on siiski arenguruumi. Probleemina nähti valikulist informatsiooni edastamist organisatsioonist väljapoole ning info mittejäudmist kõigi sihtrühmadeni. Turismiettevõtjatele ja MTÜdele jõuab info kiirelt, kuid teisi sihtrühmi (näiteks tootjaid) on siiani vähe kaasatud. Probleemi lahendusena nähakse külakoosolekute toimumiste arvu suurendamist.

Järeldused:

- KTGde liikmeskond on arvestatava suurusega, hõlmates võrdses osas era- ja kolmandat sektorit, tagasihoidlikumalt avalikku sektorit.
- Hinnang tegevusgrupi töö korraldusele, kvaliteedile ja teavitustööle on hea, kuid arendamist vajab teavitustöö.

Mil määral on toetus kaasa aidanud Leaderi rakendamise suutlikkuse tõstmisele? (431-8)

Leader rakendamise suutlikkust võib ühelt poolt hinnata KTG tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolituste piisavuse, kvaliteedi ja vajalikkuse järgi või tegevusgruppide omavaheliste projektide arvu ning uute ja korduv-projektitaotlejate arvu järgi.

Tegevusgruppide üldine hinnang oma tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolitustele (mida on korraldanud KTG ise) on hea. Neid on olnud piisavalt, need on olnud kvaliteetsed ja vajalikud. Koolitusi võiks kohati rohkemgi olla, kuigi tunnistatakse, et puudus on kompetentsetest koolitajatest.

2009. aastal oli tegevusgruppide omavahelisi koostööprojekte KTGde endi hindamiskriteeriumite alusel kokku viis ning nende algatajateks on olnud kaks Leader tegevusgruppi.

Projektide väljamaksmise alusel oli projektitaotlejaid 2009. aastal 166, kellest 12 olid korduvtaotlejad ehk nad said toetust ühe aasta jooksul enam kui ühele projektile (maksimaalselt kuni kolmele projektile).

Järeldused:

- Hinnang tegevusgrupi tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolitustele on hea.
- Tegevusgruppide omavahelisi koostööprojekte KTGde endi hindamiskriteeriumite alusel oli vähe, kuid peale esimest kohalike arengustrateegiate rakendamise aastat on liiga vara loota koostööprojekte, kuna koostöö arendamine nõuab aega.
- Korduvalt toetust saanud projektitaotlejaid oli väga vähe, mis näitab kõrget Leader lähenemise rakendamise suutlikkust.

3.2.4. ALAMEEDE 341 – KOHALIKE ARENGUSTRATEEGIADE VÄLJATÖÖTAMINE

Alameetme eesmärk on läbi KTGde arendamise (sh informatsiooni-, teavitamis- ja koolitustegevused) ning nende strateegiate koostamise kaudu tugevdada kohalikku kogukonda. Kohalikest tegevusgruppidest 24 said oma piirkondliku maaelu arengustrateegia valmis RAKi programmi raames ning kaks tegevusgruppi MAKi programmi raames 2009. aasta lõpuks.

Mil määral on toetust saanud tegevus suurendanud kohalike elanike, ettevõtjate, avaliku ja kolmanda sektori esindajate suutlikkust maaelu arengualaste kohalike arengustrateegiate ja –meetmete koostamiseks, arendamiseks ning rakendamiseks? (341-9)

Küsitletud tegevusgruppide sõnul võeti piirkondliku arengustrateegia koostamist tõsiselt ja laiaulatuslikult. Strateegia koostamiseks tehti uuringuid, ümarlaudasid vms ning piirkondlikke seminare, kust võtsid osa nii kohalikud elanikud, avaliku kui ka kolmanda sektori esindajad. Ettevõtjad olid seminaridel tagasihoidlikult esindatud, kuna nad ei näinud endale Leaderist tulu tõusmas. MAKi programmi raames oma piirkondliku arengustrateegia koostanud kahe tegevusgrupi poolt korraldatud teavitussüritustel osales 2009. aasta lõpuks 448 inimest, olles osalejate arvu arvestades osalejaterikkam tegevus muudest kohaliku arengustrateegia koostamise tegevustest (töötajatele suunatud tegevused, edendustegevused vms).

Kohalike arengustrateegiate koostamise protsess oli raske, seda eelkõige konsensuse saavutamisel ning aastaid hiljem tunnistatakse, et arengudokument sai liiga laiapõhjaline. Samas hinnatakse strateegia koostamisele saadud toetust väga kõrgelt, sest ilma toetuseta ei oleks valminud strateegiat ning sellele järgnenud arengud oleksid maapiirkondades olematud.

Võib arvata, et kohalike arengustrateegiate koostamine kui protsess ning arengustrateegia kui dokument on erinevaid sektoreid arvestades kõige enam mõjutanud just kolmandat sektorit. Esiteks on kolmanda sektori esindajate osatähtsus toetuse saajate seas väga kõrge (65% PRIA poolt heakskiidetud ja välja makstud projektide taotlejatest moodustasid kolmanda sektori esindajad, 19% avaliku ja 16% erasektori esindajad) ning teiseks on aastatel 2008-2009 Leader tegevusgruppidega kaetud piirkondades kodanikeühenduste arv kasvanud kiiremini kui Eestis tervikuna (tegevusgruppide piirkonnas kasvas kolmandasse sektorisse kuuluvate ühenduste arv 11,2%, Eestis kokku 7,2%).

Järeldused:

- Hinnang arengustrateegia koostamisele saadud toetusele on väga hea.
- Piirkondlike arengustrateegiate koostamisest võtsid aktiivselt osa nii kohalikud elanikud, avaliku kui ka kolmanda sektori esindajad. Tagasihoidlikult olid esindatud erasektori esindajad.
- Kohalike arengustrateegiate koostamise ja rakendamise suutlikkus on kõrgeim kolmanda sektori esindajatel.

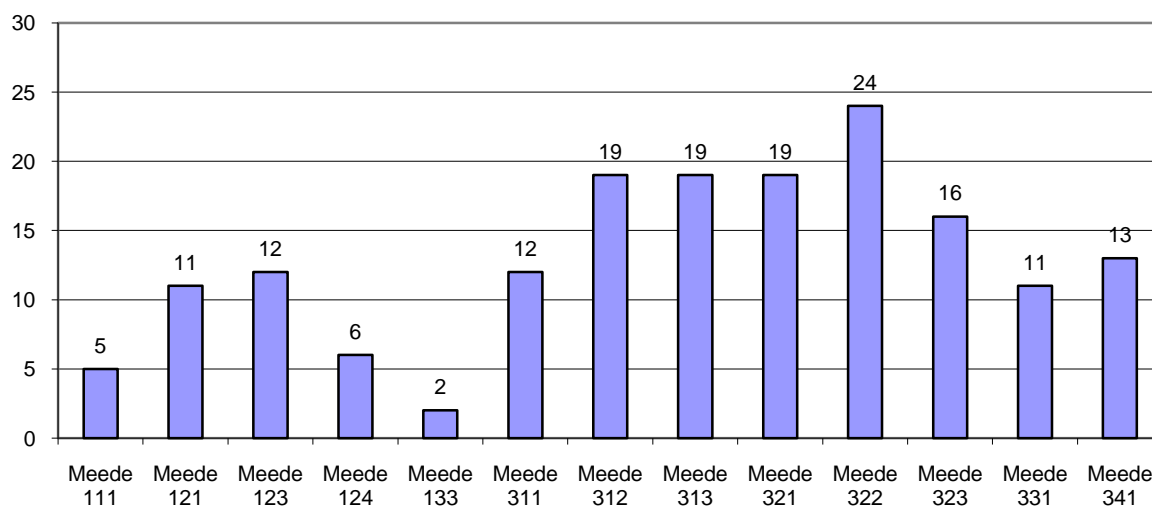
Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiema maamajanduse ja –elanikkonna jaoks mõeldud meetmete-vaheliste sünergiate tugevdamisele? (341-10)

MAK programmiperioodi keskel on veel raske hinnata, kas kohalikesse arengustrateegiatesse integreeritud meetmed on piisavalt hästi sidunud tegevusgrupi territooriumi, elanikkonda ja majandust ühtseks tervikuseks, seda enam, et möödus on alles esimene arengustrateegia rakendamise aasta. Tõesem hinnang ja ülevaade selgub arvatavasti perioodi lõpuks või järgmise alguseks.

Samas grupiintervjuudel ilmnes, et oli tegevusgruppe, kelle väitel nende kohalikus arengustrateegias olevad meetmed seovad omavahel tegevusgrupi territooriumi, elanikkonda ja majanduse ühtseks tervikuks. Samas oli ka neid, kelle arvates nende arengudokumendis sellist

ühtset tervikut ei ole saavutatud ning seda alles püütakse luua. Ühes tegevusgrupis selgus, et sellist sünergiat ei ole ja ei saagi olema, sest see ei ole eesmärk omaette.

Jooniselt 10 on näha, et tegevusgruppide arengustrateegiates on integreeritud valdavalt MAKi III telje meetmed, vähesel määral ka I telje meetmed ning II telje meetmeid ei ole üheski KTG strateegias. Ka tegevusgruppide esindajad tõdesid, et strateegia koostamisel jäi puudulikuks ettevõtlust puudutav osa, sest tol hetkel ka ettevõtjatel puudus huvi Leader lähenemise vastu.



Joonis 10. Leader tegevusgruppide arv, kelle kohalikesse arengustrateegiatesse on integreeritud MAKi erinevad meetmed (EK kood)

Järeldused:

- Piirkondlikes arengustrateegiates on integreeritud valdavalt MAKi III telje meetmed, vähesel määral ka I telje meetmed. Tähelepanuta on II telje meetmed. Meetmete-vaheline sünergia toimib osaliselt.
- Toetatud tegevus on osades piirkondades kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiemal maamajanduse ja –elanikkonna jaoks mõeldud meetmete-vaheliste sünergia tugevdamisele, osades mitte.

Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud elukvaliteedi paranemisele maapiirkondades? (341-11)

Võrreldes Eesti keskmisega on maapiirkondades kiiresti kasvanud kolmanda sektori suurus. KTGde hinnangul on kasvanud ka Leader teadlikkus, teadlikkus teisest valdadest-piirkondadest ja on arenenud strateegiline mõtlemine. On tekkinud sotsiaalsed suhtlusvõrgustikud ning „lähenenud“ erinevad sektorid.

Järeldused:

- Kohalike arengustrateegiate koostamine on kaasa aidanud maapiirkondades elukvaliteedi paranemisele. Kasvas kolmanda sektori suurus, tekkisid toimivad sotsiaalsed suhtlusvõrgustikud ja lähendas erinevaid sektoreid.

KOKKUVÕTE

Leader on Euroopa Liidu algatatud programm maaelu arengu ja kohaliku initsiatiivi toetuseks. Leader meetme üldeesmärgiks kohaliku algatuse edendamine, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise.

2009. aasta lõpu seisuga oli Eestis 26 kohalikku tegevusgruppi, kellest 24 rakendasid oma piirkondlikku arengustrateegiat ning kaks lõpetasid selle koostamise.

Antud uuring koosneb kahest erinevast osast, millel on erinevad eesmärgid. Uuringu esimese osa eesmärgiks oli teada saada, milline on tegevusgruppidega kaetud piirkondade ettevõtjate, kolmanda sektori esindajate (eelkõige mittetulundusühingud) ja kohalike elanike informeeritus Leader meetmest. Uuringu käigus küsitleti 235 inimest viie erineva maakonna viiest vallast, kes esindasid ettevõtjaid, mittetulundusühinguid (MTÜ) ja kohalikke elanikke. Küsitlus toimus struktureeritud küsitluse vormis 2010. aasta juunist juulini. Võrdlusandmetena kasutati 2006. aastal valminud EV Põllumajandusministeeriumi hanke alusel teostatud uuringu Kohaliku initsiatiivi arendamine – Leader-tüüpi meede tulemusi. Uuringu teise osa eesmärgiks oli leida vastused Euroopa Komisjoni poolt püstitatud Leader meetme hindamisküsimustele, millega omakorda saab hinnata meetme tulemuslikkust ja mõju maapiirkondades. Uuringu käigus küsitleti grüpiintervjuu vormis viie kohaliku tegevusgrupi esindajaid viiest erinevast maakonnast ning struktureeritud küsitluse vormis kõiki kohalikke tegevusgruppe, kuid vastused saadi 24 tegevusgrupilt. Küsitlused toimusid 2010. aasta maist juulini. Lisaks kasutati sekundaarandmete analüüsi. Sekundaarandmete analüüsi allikateks olid nii kohalik tegevusgrupp, PRIA kui ka äriregister. Uuringu teine osa keskendus 2009. aasta lõpu seisuga PRIA poolt heakskiidetud ja välja makstud projektidele ning muudele andmetele, mis väljendasid samuti 2009. aasta lõpu seisuga.

Informeerituse uuringu tulemuste analüüs näitas, et nii nagu 2006. aastal, oli ka 2010. aastal Leaderist oluliselt rohkem kuulnud mittetulundussektor. Võrreldes 2006. aasta uuringu andmetega on Leader meetmest teadlike MTÜde osatähtsus kasvanud enam kui 20%. Leader meetmest teadlike ettevõtjate osatähtsus on tõusnud vaid 6-7%, jäädes 42-43% osatähtsuse juurde. Aastatega on oluliselt kasvanud ka kohalike elanike teadlikkus. Kui 2006. aastal oli Leader programmist midagi kuulnud 24% elanikest, siis käesoleva küsitluse hetkeks oli tõusnud teadlike elanike osatähtsus 15-17% ehk 39-41% osatähtsuse juurde.

Kui veel mõned aastad tagasi oli kõikide sihtgruppide peamiseks infoallikaks meedia, siis 2010. aastal oli meedia oma tähtsuse minetanud ning oluliseks infoallikaks tõusis hoopis internet. Mõlemal aastal oli Leader temaatikat täheldatud kõige tagasihoidlikumalt just kohalikus valla lehes. Peamised infoallikad Leaderi kohta olid sihtgrupiti siiski erinevad. Sarnaselt 2006. aastale oli ka 2010. aastal MTÜdel oluliseks teabeallikaks koolitused ja infopäevad (56% vastanuist). Infot saadi ka töö käigus ja internetist. Kui 2006. aastal oli ettevõtjatele olulisimaks infoallikas vallavalitsus, siis 2010. aastal hoopis internet (39% vastanuist), mille kõrval olid olulisemad infoallikad meedia (27%), aga ka koolitused, infopäevad ja tuttavad. Elanike peamine infokandja

oli tuttavad (30% vastanuist), aga ka internet ja meedia. Varasema uuringu andmetel said elanikud peamise info Leaderi kohta just meediast.

Hindamisküsimuste uuringu tulemuste analüüs näitas, aastatel 2008-2009 rakendasid oma strateegiaid 24 kohalikku tegevusgruppi ning kaks tegevusgruppi said 2009. aasta lõpuks oma piirkondliku strateegia valmis. 2009. aasta lõpuks oli PRIA poolt heakskiidu saanud ja osaliselt või täielikult välja makstud projekte 180 (166 toetuse saajale) ning välja makstud toetuse summa oli 19,6 mln krooni.

Uuringu andmete analüüs näitas järgmist:

- Leader lähenemine on kaasa aidanud valitsemisele maapiirkondades, kuna tegevusgruppide liikmeskond on arvestatava suurusega, hõlmates võrdses osas era- ja kolmandat sektorit, tagasihoidlikumalt avalikku sektorit ning Leader meetmega lahendatakse piirkonnas põhiliselt kohalikele elanikele suunatud teenuste kvaliteeti ja kvantiteeti (peamiselt kohaliku kultuuriga seotud teenuseid).
- Leader lähenemine on kaasa aidanud maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali (nii inim-, finants- kui ka loodusressursside, aga ka kultuuri- ja ajaloopärandi) mobiliseerimisele, olles seda kasutanud oma arengustrateegiate koostamisel ja rakendamisele, kuigi nende ressursside kasutamises ja kaasamises on olemas veel suur potentsiaal.
- Leader lähenemine on kaasa aidanud mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtmisele ja koostöö edendamisele maaelu arengu programmide rakendamiseks, küll oli 2009. aasta lõpuga toetatud eelkõige kohalikku kultuuri, turismi ja kohalike toodete arendamist.
- Peale esimese piirkondlike arengustrateegiate rakendamise aasta lõppu 98% PRIA poolt heaks kiidetud ja välja makstud projektidest toetasid Eesti maaelu arengukava 2007-2013 III telje, 2% I telje ja üldsegi mitte II telje prioriteete.
- Leader määruse mõistes 2009. aasta lõpu seisuga tegevusgruppidel nii Eesti seiseseid kui ka rahvusvahelisi koostööprojekte ei olnud. Küll aga oli koostöösugemetega projekte.
- Toetus kohalikele tegevurühmadele on suurendanud kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks, kuna tegevusgruppide liikmeskond on arvestatava suurusega, hõlmates võrdses osas era- ja kolmandat sektorit, tagasihoidlikumalt avalikku sektorit ning hinnang tegevusgrupi töö korraldusele, kvaliteedile ja teavitustööle on hea.
- Toetus kohalikele tegevurühmadele on kaasa aidanud Leaderi rakendamise suutlikkuse tõstmisele, sest hinnang tegevusgrupi tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolitustele on hea ning korduvalt toetust saanud projektitaotlejaid oli väga vähe (alla 1% kõigist toetust saanud projektitaotlejatest). Samas tegevusgruppide omavahelisi koostööprojekte oli vähe, kuid koostöid on vara veel hinnata.
- Hinnang kohalike arengustrateegiate koostamisele saadud toetusele on hea. Strateegiate koostamisest võtsid aktiivselt osa kohalikud elanikud, avaliku ja kolmanda sektori esindajad. Tagasihoidlikult olid esindatud erasektori esindajad.
- Toetatud tegevus on osades piirkondades kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiemal maamajanduse ja –elanikkonna jaoks mõeldud meetmete-vaheliste sünergia tugevdamisele, osades mitte. Meetmete-vaheline sünergia toimib osaliselt.

- Kohalike arengustrateegiate koostamine on kaasa aidanud maapiirkondades elukvaliteedi paranemisele.

Kokkuvõtteks saab öelda, et elanike ja erinevate sektorite teadlikkus Leaderist on aastatega kasvanud, kuid mitte piisavalt. Ka Leader meetme hindamisküsimusi puudutavas uuringus tuli selgelt välja, et kohalikud tegevusgrupid on siiani oma tööd hästi teinud, kuid arendamist vajab siiski teavitustöö. Liiga vara ja seetõttu ka raske on leida vastuseid Leader meetme hindamisküsimustele, kuna Leader meetme mõju peale esimest piirkondlike arengustrateegiate rakendamise aastat nii kiirelt ei avaldu.

KASUTATUD MATERJALID

Eesti maaelu arengukava 2007-2013. 2009. aasta seirearuanne. Aruandluse periood 01.01.2009-31.12.2009. Põllumajandusministeerium, Tallinn 2010.

Leader lähenemine: üldjuhend. Euroopa Komisjon.

Leader meetme raames antava kohaliku tegevusgrupi toetuse ja projektitoetuste saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord. Vastu võetud põllumajandusministri 12.06.2008. a määrusega nr 59 (RTL 2008, 52, 728) ja muudetud määrusega 9.07.2009 nr 75 (RTL 2009, 57, 833).

Maapiirkonna ettevõtete arv ja struktuur Eestis 2003-2008. Koostanud Maaettevõtlusbüroo, Põllumajandusministeerium. Tallinn 2010.

Uuring "Kohaliku initsiatiivi arendamine – Leader-tüüpi meede". Lõpparuanne. BDA Estonia OÜ, Saar Poll OÜ. Tallinn 2006.

www.rik.ee (20.06.2010)
www.stat.ee (13.08.2010)
www.pakmtty.ee (16.08.2010)
www.valgaleader.ee (16.08.2010)
www.voruleader.ee (16.08.2010)
www.vomentaga.ee (16.08.2010)
www.arenduskoda.ee (16.08.2010)
www.kogu.hiiumaa.ee (16.08.2010)
www.kirderannik.ee (16.08.2010)
www.jogevamaa.com/home (16.08.2010)
www.koostookogu.ee (16.08.2010)
www.jap.org.ee (16.08.2010)
www.kklm.ee (16.08.2010)
www.pandivere.eu (16.08.2010)
www.mtupartnerid.ee (16.08.2010)
www.partnerluskogu.ee (17.08.2010)
www.plp.ee/net/ (17.08.2010)
www.raplaleader.ee (17.08.2010)
www.tas.ee (17.08.2010)
www.vortsjarveyhendus.ee/index.php (17.08.2010)
www.mulgimaaarenduskoda.ee (17.08.2010)

LISAD

Lisa 1. Euroopa Komisjoni poolt esitatud Leader meetme hindamisküsimuste näitajate arutelu kokkuvõte (Jäned, 28.01.2010)

Toimus Euroopa Komisjoni (EK) poolt püstitatud Leader meetme hindamisküsimuste vastuste lahendusi pakkuv arutelu. Arutelu eesmärgiks oli saada ülevaade Leader tegevusgruppide strateegiate rakendamises ja haldustegevuses kasutatavatest näitajatest ning koguda Leader tegevusgruppide praktikaid, mis aitaksid leida vastuseid EK hindamisküsimustele. Saadud tulemusi kasutab Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) 1., 3. ja 4. telje püsihindaja (PÜ) ehk Eesti Maaülikool Leader meetme hindamisel. See tähendab, et uuringute, analüüside ja täiendavate küsitluste koostamisel võetakse aluseks saadud teave ning täiendavate hindamisel tehtavate küsimustike või intervjuude koostamisel leitakse vajadusel alaküsimused või suunavad küsimused lähtuvalt olemasolevat teabest.

Arutelul osales üle 40 osalejat.

Tabelis 1 on kirjas Leader meetme alameetme nimetused, koodid ja igat alameedet puudutavad hindamisküsimused. Igal hindamisküsimusel on järjekorranumber, et hindamisküsimused oleksid lihtsalt identifitseeritavad (nt 41-1 on koodi all olev esimene hindamisküsimus). Alameetmeid on neli ning hindamisküsimusi 11.

Tabel 1. Euroopa Komisjoni poolt püstitatud Leader meetme hindamisküsimused

Kood	Jrk nr	Hindamisküsimus (eesti ja inglise keeles)
41 Kohaliku arengustrateegia rakendamine		
41	1	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud valitsemisele maapiirkondades? <i>To what extent has the LEADER approach contributed to improving governance in rural areas?</i>
41	2	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimisele? <i>To what extent has the LEADER approach contributed to mobilising the endogenous development potential of rural areas?</i>
41	3	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtmisele ja koostöö edendamisele maaelu arengu programmide rakendamiseks? <i>To what extent has the LEADER approach contributed to introduce multisectoral approaches and to promote cooperation for the implementation of rural development programmes?</i>
41	4	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud 1., 2. ja 3. telje prioriteetidele? <i>To what extent has the LEADER approach contributed to the priorities of axis 1, 2 and 3?</i>
421 Koostööprojektide rakendamine		
421	5	Mil määral on toetus kaasa aidanud koostöö edendamisele ja innustanud parimate tavade edasiandmist? <i>To what extent has the support contributed to promoting cooperation and to encouraging transfer of best practices?</i>

421	6	Mil määral on Leader lähenemine põhinevad koostööprojektid ja/või parimate tavade üleandmine kaasa aidanud ühe või mitme ülejäänud kolme telje eesmärkide paremale saavutamisele? <i>To what extent have cooperation projects and/or transfer of best practices based on the LEADER approach contributed to a better achievement of the objectives of one or more of the three other axes?</i>
431 Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine		
431	7	Mil määral on toetus suurendanud kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks? <i>To what extent has the support increased the capacities of Local Action Groups and other partners involved for implementing local development strategies?</i>
431	8	Mil määral on toetus kaasa aidanud Leaderi rakendamise suutlikkuse tõstmisele? <i>To what extent has the support contributed to increasing the capacity for the implementation of LEADER?</i>
341 Kohaliku arengustrateegia väljatöötamine		
341	9	Mil määral on toetust saanud tegevus suurendanud kohalike elanike, ettevõtjate, avaliku ja kolmanda sektroi esindajate suutlikkust maaelu arengualaste kohalike arengustrateegiate ja –meetmete koostamiseks, arendamiseks ning rakendamiseks? <i>To what extent have supported activities increased the capacities of rural actors for preparing, developing and implementing local development strategies and measures in the field of rural development?</i>
341	10	Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiemal maamajanduse ja –elanikkonna jaoks mõeldud meetmete-vaheliste sünergiate tugevdamisele? <i>To what extent have supported activities contributed to reinforcing territorial coherence and synergies between the measures intended for the broader rural economy and population?</i>
341	11	Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud elukvaliteedi paranemisele maapiirkondades? <i>To what extent have supported activities contributed to improve the quality of life in rural areas?</i>

Arutelul leiti ühele hindamisküsimusele kolm või enam näitajat. Kokku pakuti välja u 50 erinevat näitajat. Peale seminari valis PÜ väljapakutud näitajatest 21, mis võiksid olla sobilikud vastamaks EK hindamisküsimustele. Ühele hindamisküsimusele jäi minimaalselt üks näitaja, ühele aga viis näitajat. Üks näitaja võib vastata mitmele hindamisküsimusele. Tabelis 2 on toodud hindamisküsimuse number koos meetme koodi numbriga, näitaja, ühik, võimalik analüüsi käik ning märkuste veerg. Tabelis olevad lühendid: KTG – kohalik tegevusgrupp, PRIA – Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet. **Hindamine keskendub heakskiidetud taotlustele ja pärast rakendamise tähtaja möödumist reaalset teostatud ja välja makstud taotlustele.**

Tabel 2. EK poolt püstitatud hindamisküsimuste vastuste leidmiseks vajalikud näitajad (2009. a kohta käiv info)

Kood-hindamis-küsimuse jrk nr	Näitaja	Ühik	Allikas	Analüüsi kõik või näitaja vajalikkuse põhjendus
41-1 431-7	Tegevusgrupi liikmete arv	tk	KTG	Näitab koogukonna kaasatust ja valitsemise ulatust. Strateegia rakendamisel otseselt kaasatud isikud.
41-1	Tegevusgrupi liikmete jaotus sektorite lõikes	tk, %	KTG	Näitab, missugune sektor on enim kaasatud (valitsemise ulatus). Sektorid: avalik-, era- ja kolmas sektor
41-1	Tegevusgrupi piirkonnasiseste kohalike omavalitsuste-vaheliste koostööprojektide arv	tk	KTG	Näitab naaber kohalik omavalitsuste koostöö valmidust (seega vastab Leader lähenemisviisi alusel)
41-1	Tegevusgrupi ja tema liikmete osatähtsus toetuse saajatest	%	PRIA	Projektipõhine näitaja
41-1	Kohalike teenuste ja toodete arendamist toetavate projektide arv	tk	KTG	Projektipõhine sisuanalüüs, iga projekt saab ühe kategooria tunnuse. Kategooriad: teenused ettevõtetele; teenused elanikkonnale; toote kvaliteedi tõstmine; käsitööstuslikud tooted; põllumajanduslikud tooted
41-2	Loodud töökohtade arv	tk	PRIA	Täistööajaga loodud töökohtade arv. Jagatuna põllumajandus- ja metsandussektori, vanuse, soo ja telgede lõikes
41-3	Projektitaotluste alusel mitut sektorit hõlmavate koostööprojektide arv, maksumus kokku	tk, kr	KTG	KTG hindamiskriteeriumite alusel. Algatava järgi, sektorid: avalik-, era- ja kolmas sektor
41-3	Projektide sisuline liigitamine	tk	KTG	Projektipõhine sisuanalüüs, iga projekt saab ühe kategooria tunnuse. Kategooriad: keskkonda hoidev areng; kohalike toodete arendamine; põllumajandussektori arendamine; turismi arendamine; side- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendamine; kohalik kultuur; rahvastik ja tööhõive; teenindussektori arendamine; kohalik arengustrateegia ja valitsemine

41-3	Toetuse saajate hindamine võrreldes MAKi teistest telgedest toetuse saajatega		PRIA, Äriregister	Leader meetmest toetuse saajate võrdlemine selliste näitajate alusel nagu tööjõu tootlikkus (brutolisandväärtuse muutus aasta tööühiku kohta); majanduskasv (netolisandväärtuse osatähtsus väljendatuna ostujõustandardis); töökohtade loomine
41-4, 421-6	Projektide liigitamine telgede kaupa	tk	PRIA	Projektide liigitamine koodide alusel
41-2, 341-9, 341-10, 341-11	Kolmanda sektori suurus, muutus	tk, %	Äriregister	MTÜde arv ja selle muutus. 2009. aasta seis ja selle muutus võrreldes 2008. aastaga
421-5	Tegevusgrupi koostööprojektide arv avaliku, kolmanda või erasektoriga	tk	KTG, PRIA	KTG teeb koostööd piirkonna teiste sektoritega
421-5	Tegevusgrupi poolt algatatud rahvusvaheliste projektide arv	tk	PRIA	Kategooriad: projekti juht (algataja); partner
421-5, 431-8	Tegevusgruppide omavaheliste koostööprojektide arv	tk	KTG	Algataja järgi (vältimaks topelttulemust) või tegevusgruppide lõikes (projektide arvu mitte kokku liita!) Koostööprojektid nõ KTG-KTGga
431-8	Kordustootlejate arv	tk	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel (kanname tulemused üle 431 koodi alla hindamisküsimuse spetsiifikast lähtuvalt)
431-8	Uute taotlejate arv	tk	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel (kanname tulemused üle 431 koodi alla hindamisküsimuse spetsiifikast lähtuvalt)
431-7	Esitatud projektide arv, maksumus kokku	tk, kr	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel
431-7	PRIA poolt heakskiidetud projektide arv, maksumus kokku	tk, kr	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel
431-7	Väljamakstud projektide arv, maksumus kokku	tk, kr	PRIA	Meetmete ja aastate lõikes projektitaotluste alusel
341-9	Infopäevadel osalenute arv	tk	PRIA	
341-10	Tegevusgrupi strateegiasse integreeritud MAKi meetmete arv	tk	KTGde meetmed, maaeluvõrgustiku kokkuvõte	Arvestatakse meetmeid vastavalt EK koodidele.

Lisa 2. Ettevõtjate küsimustik



Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse



Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Lugupeetud ettevõtja!

Põllumajandusministeeriumi korraldusel uurib Eesti Maaülikool erinevate sektorite ja elanike informeerituse taset Eesti maaelu arengukava 2007-2013 Leader meetme kohta. Küsitlus on anonüümne ning tulemusi kasutatakse üksnes üldistatud kujul ning ei seostata Teie nimega. Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda alates 2010. aasta septembrist Eesti Maaülikooli leheküljel www.emu.ee.

Majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Eesti Maaülikool

Küsimustik

1. Kas Te teate Eesti maaelu arengukava 2007-2013 Leader meetme toimise skeemi (kohalikud tegevusgrupid, nende asutamisaeg, eesmärk, liikmete arv, finantsmehhanismid vms)?

1 Jah 2 Vähesem määral 3 Ei 4 Ei oska öelda

2. Kas Te teate Leader meetme toetuskeemi (abikõlbulikud tegevused, - taotlejad, tähtajad, finantsmehhanismid vms)?

1 Jah 2 Vähesel määral 3 Ei 4 Ei oska öelda

3. Millistest allikatest Te olete Leader meetmest kuulnud?

1 Koolitus/infopäev 4 Vallavalitsus 7 Töö käigus
2 Meedia 5 Valla leht 8 Mujalt. Palun nimetage
3 Tuttavad 6 Internet

4. Kas Te olete 1 FIE (v.a talunik) 2 Talunik 3 Ettevõtja

5. Missugusesse sektorisse Teie ettevõtte kuulub peamise tegevusala alusel?

1 Primaarsektor 2 Sekundaarsektor 3 Tertsiaarsektor

6. Palun nimetage oma ettevõttes olevate töötajate arv.

7. Kui suur oli Teie ettevõtte müügitulu 2009. aastal? krooni

8. Palun märkige oma ettevõtte asutamisaasta.

9. Palun märkige oma sugu. 1 Mees 2 Naine

10. Kui vana Te olete? Palun märkige enda vanus täisaastates.
Aitäh!

Lisa 3. Kolmanda sektori küsimustik



Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse



Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Lugupeetud sihtasutuse, mitettulundusühingu või seltsingu esindaja!

Põllumajandusministeeriumi korraldusel uurib Eesti Maaülikool erinevate sektorite ja elanike informeerituse taset Eesti maaelu arengukava 2007-2013 Leader meetme kohta. Küsitlus on anonüümne ning tulemusi kasutatakse üksnes üldistatud kujul ning ei seostata Teie nimega. Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda alates 2010. aasta septembrist Eesti Maaülikooli leheküljel www.emu.ee.

Majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Eesti Maaülikool

Küsimustik

1. Kas Te teate Eesti maaelu arengukava 2007-2013 Leader meetme toimise skeemi (kohalikud tegevusgrupid, nende asutamisaeg, eesmärk, liikmete arv, finantsmehhanismid vms)?

1 Jah 2 Vähesel määral 3 Ei 4 Ei oska öelda

2. Kas Te teate Leader meetme toetuskeemi (abikõlbulikud tegevused, - taotlejad, tähtajad, finantsmehhanismid vms)?

1 Jah 2 Vähesel määral 3 Ei 4 Ei oska öelda

3. Millistest allikatest Te olete Leader meetmest kuulnud?

1 Koolitus/infopäev 4 Vallavalitsus 7 Töö käigus
2 Meedia 5 Valla leht 8 Mujalt. Palun nimetage
3 Tuttavad 6 Internet

4. Palun märkige oma sihtasutuse või mittetulundusühingu asutamisaasta.

5. Palun märkige oma sihtasutuse, mitettulundusühingu või seltsingu liikmete arv.
..... liiget

6. Palun oma sihtasutuse, mitettulundusühingu või seltsingu maksimaalselt kolm peamist tegevusala.

1.
2.
3.

7. Palun kirjeldage oma sihtasutuse, mitettulundusühingu või seltsingu tegevuse ulatus.

1 Hõlmab ühe küla või asula elanikke
2 Hõlmab 2-4 küla või asula elanikke
3 Hõlmab rohkem kui 5 küla või asula elanikke

8. Palun märkige oma sugu. 1 Mees 2 Naine

9. Kui vana Te olete? Palun märkige enda vanus täisaastates.

Aitäh!

Lisa 4. Kohalike elanike küsimustik



Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse



Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Lugupeetud kohalik elanik!

Põllumajandusministeeriumi korraldusel uurib Eesti Maaülikool erinevate sektorite ja elanike informeerituse taset Eesti maaelu arengukava 2007-2013 Leader meetme kohta. Küsitlus on anonüümne ning tulemusi kasutatakse üksnes üldistatud kujul ning ei seostata Teie nimega. Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda alates 2010. aasta septembrist Eesti Maaülikooli leheküljel www.emu.ee.

Majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Eesti Maaülikool

Küsimustik

1. Kas Te teate Eesti maaelu arengukava 2007-2013 Leader meetme toimise skeemi (kohalikud tegevusgrupid, nende asutamisaeg, eesmärk, liikmete arv, finantsmehhanismid vms)?

1 Jah 2 Vähesel määral 3 Ei 4 Ei oska öelda

2. Kas Te teate Leader meetme toetuskeemi (abikõlbulikud tegevused, - taotlejad, tähtajad, finantsmehhanismid vms)?

1 Jah 2 Vähesel määral 3 Ei 4 Ei oska öelda

3. Millistest allikatest Te olete Leader meetmest kuulnud?

1 Koolitus/infopäev 4 Vallavalitsus 7 Töö käigus
2 Meedia 5 Valla leht 8 Mujalt. Palun nimetage
3 Tuttavad 6 Internet

4. Palun märkige oma sugu. 1 Mees 2 Naine

5. Kui vana Te olete? Palun märkige enda vanus täisaastates.

6. Kas Te oma põhitegevusalana (palun märkida üks tegevusala)

1 Töötate oma ettevõttes 5 Olete kodune
2 Töötate oma talus 6 Olete õppur
3 Töötate FIEna (v.a talunik) 7 Olete töötu
4 Töötate palgatöötajana 8 Midagi muud. Palun nimetage

7. Kui Te töötate, siis kus asub Teie töökoht?

1 Töötate samas vallas, kus elan 4 Töötate mõnes muus linnas
2 Töötate mõnes muus vallas 5 Töötate väljaspool Eestit
3 Töötate maakonna keskses

Aitäh!

Lisa 5. Leader meetme hindamisküsimuste uuringu grüpiintervjuu ülesehitus ja küsimustik



Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse



Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Leader meetme hindamisküsimuste uuringu grüpiintervjuu

Ülesehitus

1. Moderaator tutvustab ennast ja abitöötajat.
2. Moderaator tutvustab intervjuu eesmärki ja metoodikat.
3. Lindistuseks luba küsimine. Kodukorra tutvustus (1,5 tundi ilma vaheajata).
4. Moderaator palub osalejatel ennast ükshaaval tutvustada.
5. Intervjueerimine.
6. Lõppsõna. Tänu sõnad.

Küsimustik

Meede 41. Kohaliku arengustrateegia rakendamine

1. Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud valitsemisele maapiirkondades?

- ✓ Kuidas hindate on Leader lähenemise panust kohaliku elu korraldamises ja kodanikuühiskonna arengus laiemas mõttes? Näiteks Leader lähenemine on andnud suurema võimaluse või aktiiveerinud elanikke või kohalikke inimesi osalema ümarlaudadel, aruteludel maakondlikel või kohalike omavalitsuste tasandil piirkondlike, kohalike omavalitsuste, valdkondlike vms arengudokumentide, kontseptsioonide või eelnõude koostamisse?
- ✓ Kuidas hindate Leader koordineerimise süsteemi mahtu nagu näiteks avalik administreerimine, huvide ühendamine, probleemide lahendamine piirkonnas, eesmärkide koordineerimine, erinevate sektorite lähenemine, usalduse suurendamine? Millistes valdkondades on suurem piiratus? Näiteks kui piirkonnas on probleem, kas tegevusgrupp reageerib sellele või mitte.

2. Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimisele?

- ✓ Millise hinnangu annate kohalike ressursside väärtustamisele ja kasutamisele oma strateegia eesmärkide saavutamiseks:
 - Inimressurss - heade teadmistega isikute kaasamine tegevuste ja strateegiliste plaanide teostamiseks, sh projekti ideede leidmiseks. Palun tegevuste või tulemuste näited (on edendatud kohalikkude omaalgatust vms).

- Finantsressurss - omafinantseeringute katmine ettevõtluskapitalist. Palun tegevuste või tulemuste näiteid (on paranenud põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, ettevõtete iive on positiivne vms).
- Loodusressursi ja maastiku parem kasutamine, sh avaliku kasutamise suurendamine. Palun tegevuste või tulemuste näiteid (on paranenud looduskeskkond vms). Kas tänu Leader lähenemisele on rohkem väärtustatud ja märgatud kohalikke tavasid, traditsioone ja paikkonna eripära?
- ✓ Kas mõnes valdkonnas on arengupotentsiaal kasutamata või tähelepanuta jäetud?
- ✓ Millise hinnangu annate Leader lähenemise mõjule erinevates valdkondades tasakaalu suurendamisel (kus on tasakaal, mida on üle, mida on puudu):
 - Elu- ja töökeskkonna tasakaal
 - Piirkonna maine ja elukeskkonna tasakaal
 - Kultuuri osakaal võrreldes eelnevatega
 - Koostöövõrgustike ja teadmiste tasakaal
 - Uute võimaluste, sh teadmiste, turgude, töövõimaluste osakaal võrreldes eelnevatega

3. Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtmisele ja koostöö edendamisele maaelu arengu programmide rakendamiseks?

- ✓ Millise hinnangu annate erinevate sektorite-vaheliste (avalik-, era- ja kolmas sektor) koostöövõrgustike arenemisele või nende tekkele, mida on toetanud Leader lähenemine?
- ✓ Mis on koostöö arendamisel olnud peamised takistused?

4. Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud 1., 2. ja 3. telje prioriteetidele?

- ✓ Kuidas hindate Leader lähenemise panust põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõimele, bioloogilisele mitmekesisusele, põllumajanduslike traditsioonide säilitamisele, elukvaliteedi paranemisele ja majandustegevuse mitmekesistumisele, külade uuendamisele ja arendamisele?
- ✓ Millistesse valdkondadesse (või tegevustesse) tuleks senisest enam panustada ja miks?

Meede 421. Koostööprojektide rakendamine

5. Mil määral on toetus kaasa aidanud koostöö edendamisele ja innustanud parimate tavade edasiandmist?

- ✓ Kuidas hindate tegevusgrupi aktiivsuste koostööprojektide või koostöö sugemetega projektide algatajana (nii Leader määruse kui ka tegevusgrupi enda hindamiskriteeriumite alusel)?
- ✓ Millise hinnangu annate tegevusgruppide-vaheliste, ja teiste sektorite-vaheliste (avalik-, era- ja kolmas sektor) rahaliste ja mitterahaliste koostööprojektide aktiivsusele? Palun näiteid.
- ✓ Millise hinnangu annate projektitaotlejate omavahelisele koostööle (arvestades projektide positiivset mõju üksteisele, nt käsitöö ja turism, aktiivsed vabaajategevused ja turism jne ehk projektide sünergia)? Palun näiteid.

- ✓ Mis on seni riigiväliste koostööprojektide puudumise peamised põhjused? Näiteks tegevusgrupil puuduvad kontaktid, administartiiivne võimekus on nõrk, koostööprojektidest saadav tulu on väike vms.

6. Mil määral on Leader lähenemisel põhinevad koostööprojektid ja/või parimate tavade üleandmine kaasa aidanud ühe või mitme ülejäänud kolme telje eesmärkide paremale saavutamisele?

- ✓ Kuidas hindate koostööprojektide või koostöö sugemetega projektide panust põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõimele, bioloogilisele mitmekesisusele, põllumajanduslike traditsioonide säilitamisele, elukvaliteedi paranemisele ja majandustegevuse mitmekesistumisele, külade uuendamisele ja arendamisele?
- ✓ Millistesse valdkondadesse (või tegevustesse) tuleks senisest enam panustada ja miks?

Meede 431. Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine

7. Mil määral on toetus suurendanud kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks?

- ✓ Kuidas hindate eelmisel aastal tegevusgrupi tööd (puudutab tegevusgrupi toimimiseks vajalikku regulatsioonilist ja protseduurilist keskkonda, meeskonna suurust, kogemusi vms)
 - Korraldus (nt kõiki vajalike oskustega isikute kaasamist, otsuste tegemise protsessi, kõikide probleemide lahendamise konstruktiivsust
 - vms)?
 - Kvaliteet (otsuste tegemine, kõikide probleemide lahendamise konstruktiivsust vms)?
 - Teavitatus (nt informatsiooni edastamist organisatiooni sees ja organisatsioonist väljapoole) vms?

8. Mil määral on toetus kaasa aidanud Leaderi rakendamise suutlikkuse tõstmisele?

- ✓ Kuidas hindate tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolituste piisavust, vajalikkust, kvaliteeti ja taset?
- ✓ Kas Leader lähenemine on
 - Elavdanud kohalike võrgustike teket avaliku, era- kolmanda sektori ja kohalike elanike vahel?
 - Elavdanud horisontaalset koostööd erinevate huvipoolte (partnerite, sektorite vms) vahel?
 - Tõstnud kohalikku initsiatiivi?
 - Suurendanud vabatahtlikku kaasamist või -tööd?

Meede 341. Kohaliku arengustrateegia väljatöötamine

9. Mil määral on toetust saanud tegevus suurendanud kohalike elanike, ettevõtjate, avaliku ja kolmanda sektori esindajate suutlikkust maaelu arengualaste kohalike arengustrateegiate ja –meetmete koostamiseks, arendamiseks ning rakendamiseks?

- ✓ Kuidas hindate, kaas kohalikud elanikud, ettevõtjad, avaliku ja kolmanda sektori esindajad osalesid ja pidasid vajalikuks kohaliku tegevusgrupi strateegia (sh tegevuskava ja meetmete) koostamist, arendamist ja rakendamist?
- ✓ Palun andke hinnag toetuse tõhususele, mida kohalik tegevusgrupp sai strateegia koostamiseks?

10. Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiema maamajanduse ja –elanikkonna jaoks mõeldud meetmete-vaheliste sünergiate tugevdamisele?

- ✓ Kas Teie hinnangul kohalikku arengustrateegiasse integreeritud meetmed on sidunud või seoavad tegevusgrupi territooriumi, elanikkonda ja majandust ühtseks tervikuks ning arengustrateegiasse integreeritud meetmete vahel toimub süneriga (summaarne efekti suurenemine mitme mõjuri koostoimel)?

11. Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud elukvaliteedi paranemisele maapiirkondades?

- ✓ Mis oli kohaliku arengustrateegia koostamise käigus tehtavate tegevuste (koolitused, töötoad vms) kaudne mõju (suurenes kooskõimiskohtade arv, paranes teenuste kättesaadavus, kasvas inimeste teadlikkus vms)?

Lisa 6. Leader meetme hindamisküsimuste uuringu grüpiintervjuude kokkuvõte

Nr	Euroopa Komisjoni hindamisküsimused	MTÜ Järva Arengu Partnerid	MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu	MTÜ Kodukant Läänemaa	MTÜ Võrumaa Partnerluskogu	MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoda
41 Kohaliku arengustrateegia rakendamine						
1	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud valitsemisele maapiirkondades?	Kodanikeühendused on aktiveerunud, neid on juurde tekkinud (kaks MTÜd on Leaderist välja kasvanud), MTÜde roll ühiskonnas suureneb. Tegevusgrupi strateegia on sidus kohalike omavalitsuste ja MTÜde strateegiatega, samas ka toetab MTÜde strateegiaid. Tegevusgrupi peamine sekkumine kohaliku ellu on projektide ja koolituste kaudu.	Algusel aktiveerusid kohalikud elanikud, avalik ja kolmas sektor. Nüüd on aktiveerunud erasektor.	Kõigi sektorite huvigrupid aktiveerusid, kuna Leaderis nähti uusi ja suuri arenguvõimalusi. Inimesed huvituvad senisest enam oma piirkonna arengust. Leader on erinevad sektorid lähendanud. Eelarve mahtu arvestades on maapiirkonnas Leader kõige mõjukam meede.	Kohalikud elanikud, külakogukonnad on aktiveerunud. On olemas soov areneda. On hakatud strateegiliselt mõtlema. Leader on lähendanud erinevaid sektoreid ning ühendanud erinevaid valdkondi, huve ja mõtteid. Tänu koostöö rõhutamisele vaadatakse piirkonda kui tervikut. Leader pakub eelkõige uusi võimalusi, mitte probleemide lahendamist.	Hinnang Leader lähenemise panusele kohaliku elu korraldamises ja kodanikuühiskonna arengus laiemas mõttes on rahuldav. Leader on aktiveerunud elanikke, lähendanud erinevaid valdkondi ja inimesi (nt läbi õppereiside). Ida-Võrumaa on arengu ja probleemide lahendamisel muidu liiga linnade-keskne, aga Leaderiga on võimalik elavdada maaelu. Kaudselt on Leaderiga võimalik lahendada läbi strateegia meetmete kohalikke probleeme. Leader lähenemine vaatab piirkonda kui tervikut.
2	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimisele?	Kasutatud on nii aktiivsete inimeste, finants-, loodus- kultuuri- ja ajaloopärandi ressursse, kuid nende kasutamises on veel arenguruumi. Puudus on kaas- ja omafinantseerimisest,	Strateegias on väärtustatud kõiki (inim-, finants- ja loodus-) ressursse. Inimressursi kaasamises on arenguruumi (nt jahimehed), kuna	Kõikides meetmetes on väärtustatud nii inim- (edulugude olemasolu aktiveerib uusi inimesi), finants- (siiani on	On väärtustatud ja kasutatud nii inim-, finants- kui ka loodusressursse. Need kõik ressursid on omavahel seotud. Potentsiaali on erinevate oskustega	Hetkel on väärtustatud ja panustatud eelkõige noortele (nt koolitused ja laagrid noortele). Kaasatakse ka teiste vanuserühmade esindajaid (aktiivseid, aga lisandub järjest uusi

		<p>kasutamata ressurs on noored ja sektorivaheline koostöö.</p> <p>Elu- ja töökeskkonna, piirkonna maine, kultuuri ja koostöövõrgustike vahel on tasakaal. Tasakaalust on väljas uute võimaluste valdkond.</p>	<p>Leader on olemuselt keeruline. Omafinantseeringut on hakatud katma eraisikute ressurssidest ja MESist, kuna pankadel ei ole huvi maale finantseerida. Loodusressurss on väga väärtustatud (eriti turismi valdkonnas, nt Soomaa). Tulevikus soovitakse kaasata neid valdu, kes on hetkel projekti-taotlustest kõrvale jäänud. Lisaks on suund tulevikus koostöösugemetega projektide suunas (mitte Leader määruse mõistes) ning hetkel kaardistatakse ettevõtjaid selgitamaks, kelleni veel jõutud ei ole (eelkõige tootjad, siiani on peamised taotlejad turismiettevõtjad). Tulevikus võiks koostööd teha ülikoolidega. Elu- ja töökeskkonna, piirkonna maine, kultuuri ja koostöövõrgustike</p>	<p>omaosaluseks ressursse leitud, kohalikud omavalitsused aitavad kaasrahastada, nt Ridala vald) kui ka loodusressursse (turismi eesmärgil, nt matkarajad, linnuvaatlus Matsalus, aga ka nt Matsalu kohaliku ressursi ehk pärandkultuuri - roo kasutamine). Senisest enam tahetakse kaasata noori, panustada turismile ja tuua uusi teadmisi juurde (nt on tehtud koostööd TÜ geograafia osakonnaga). Elukeskkonna, piirkonna maine, kultuuri ja koostöövõrgustike ja uute võimaluste vahel on tasakaal. Tasakaalust on väljas töökeskkonna valdkond, sest töökohti pole piisavalt ja neid on ka raske luua (tõmbekeskus on Tallinn).</p>	<p>noorte kaasamises. Kohalikud omavalitsused toetavad MTÜsid omafinantseeringu katmisel. Loodusressursi paremas kasutamises arenguruumi on, sest potentsiaal on suur. Paikkonna eripära näited on Rõuge vesioinas, Uma mekk. Elukeskkonna, piirkonna maine, kultuuri ja uute võimaluste vahel on tasakaal. Tasakaalust on väljas töökeskkonna ja koostöövõrgustike valdkond, sest töökohti pole piisavalt ja neid ka raske luua ning koostöövõrgustikud on alles arenemas. Samas valdkonnad on strateegias kohalikest vajadustest, piirkonna eripärast lähtuvad ning valdkonnad on tihedalt läbi põimunud.</p>	<p>inimesi, nt Pargi seminarid). Ettevõtjad on katnud omafinantseeringu siiani pangalaenudega. Väärtustatud on ka loodust, kohalikke traditsioone ja paikkonna eripära (nt riistapuu park). Elu-, töökeskkonna, piirkonna maine, kultuuri ja uute võimaluste vahel on tasakaal. Tasakaalust väljas on koostöövõrgustikud.</p>
--	--	--	--	---	---	---

			vahel on tasakaal. Tasakaalust on väljas uued võimalused, mida ei ole siiani kasutatud.			
3	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud mitut sektorit hõlmavate lähenemisviiside kasutuselevõtmisele ja koostöö edendamisele maaelu arengu programmide rakendamiseks?	Tegevusgrupp on kolme sektori koostööle panustanud. Näiteks on tekkinud Järva-Jaani ümarlaud. Tekkinud on koostöövõrgustikke. Ettevõtjad on passiivsemad, kolmas sektor aktiivsem koostöö algatamisel, sest ettevõtjad on suunatud kasumi teenimisele, kolmas sektor suhtlemisele. Neil kahel sektoril erinev arusaam koostööst ja partnerlusest. Põhiline takistus koostöö arendamisel on siiski inimesed, sõltumata sektorilisest kuuluvusest.	Kohalike omavalitsuste ja MTÜde vahel (inimesed ja raha) on koostöö tihe. Ettevõtjate ja MTÜde vahel koostöö veel nii tihe ei ole. Koostöö erinevate valdade vahel toimib. Turismivõrgustik (turismi ümarlaud) toimis enne Leaderit. Tahetakse luua ettevõtjate kontaktoõrgustik, mis hakkaks toimima ka Leader-üleselt. Koostöö arendamine on pigem inimestes, mitte sektorites kinni.	11 võrgustikku 11 valla näol olemas. Leader on andnud uue tõuke eri sektorite esindajate koostöö tekkeks (peamiselt projekti tasandil) ja suurendanud sektori-vahelist sidusust. Tekkinud on külaelu võrgustikud. Koostöö arendamise piiravaks takistuseks on finantsressursi leidmine omafinantseeringu katmisel.	Toimib kohalike toidutootjate koostöövõrgustik Uma mekk. Toimib Võrumaa puiduklaster. Vastseliina laadal tegid koostööd kõigi kolme sektori esindajad. Kitsaskohti on, sest mingil hetkel peab sektor ise toimima hakkama.	Paremini toimib koostöö kohalike omavalitsuste ja kolmanda sektori, aga ka era- ja kolmanda sektori vahel. Kohalike omavalitsuste ja erasektori-vaheline koostöö ei ole märkimisväärne, kuna seal on korruptsiooni tekke võimalus.
4	Mil määral on Leader lähenemine kaasa aidanud 1., 2. ja 3. telje prioriteetidele?	Panustatakse eelkõige 3. telje prioriteetidele, vähesel määral ka 1. telje prioriteetidele ja üldsegi mitte 2. telje prioriteetidele. Senisest enam hakatakse enam panustama väike- maaettevõtlusse (eelkõige pehmed tegevused), kuna Järvamaa on traditsiooniline põllumajanduspiirkond.	Põhiliselt toetatakse 3. telje prioriteete, aga osaliselt ka 1. telje prioriteete (põllumajandustootjad on tagaplaanil). Toetatakse ka 2. telje prioriteete (nt Soomaa), aga otseselt tegevused sinna suunatud ei ole. Tulevikus panustatakse	Esiplaanil on 3. telje, tagaplaanil 1. telje (põllumajandusega tegelevad inimesed strateegia koostamisest osa ei võtnud) ning tähelepanuta on 2. telje prioriteetid. Senisest enam tuleks panustada ettevõtluse	Suuremas osas toetatakse 3. telje prioriteete (elukvaliteedi parandamine ning külade uuendamine ja arendamine, moostades kokku 75% tegevustest), 1. telje prioriteete toetatakse vähe (moodustades 25% tegevusest, nt	Peamiselt toetatakse 3. telje prioriteete, vähesel määral ka 1. telje, kauduselt (mitte otseselt läbi meetmete) ka 2. telje prioriteete. Senisest enam tuleks panustada ettevõtlusesse majandustegevuse mitmekesistamise mõistes (3. telg). Tegemist ei ole traditsioonilise

			senisest enam 1. telje prioriteetidele, sest huvi on suur. Lisaks rõhutatakse tulevikus jätkutegevustele.	arendamisse, et tekiks uusi töökohti.	ökotooteid tootev talu seadmete ostu toetamine), 2. telge üldse mitte. 2. teljeni jõutakse hiljem.	põllumajanduspiirkonnaga ning näiteks metsandustegevuse ülekaaluga ettevõtjatel on võimalust toetust saada Leaderist, aga mujalt MAK meetemest mitte. Seega on Leader nende ainus võimalus MAKist toetust saada.
421 Koostööprojektide rakendamine						
5	Mil määral on toetus kaasa aidanud koostöö edendamisele ja innustanud parimate tavade edasiandmist?	Koostöö on põllumajandusministeeriumi mõistes liiga protseduuriline tegevus, kus koostööna nähakse vaid tegevusi väljaspool tegevuspiirkonda või välismaal. Koostöösugemetga projekte on kõigi kolme sektori vahel. Ettevõtjatel on vahendeid finantseerimiseks, kuid puudus on inimestest. Kolmandal sektoril on olemas inimesi, kuid puudus on rahalistest vahenditest. See on üks koostöö tekkimise põhjus. Koostöö takistuseks on erinevate sektorite hõivatuse taseme erinevus.	Koostööprojekte Leader määruse mõistes ei ole. Messidel on esindatud koostöövõrgustik (kõik kolm sektorit). Koostööprojektide näited: turismiettevõtjate osalemine messil, ettevõtjate osalemine Maamessil Tartus ja trükised. Koostöö arendamisel on tootjatel arenguruumi, turismiettevõtjad on juba niigi aktiivsed. Samas põllumajandustootjad ja turismi ettevõtjad teevad koostööd. Vallaülene koostöö erinevate sektorite vahel on puudulik. Rahvusvaheliselt on	Koostöö on olemas igal tasandil, aga mitte Leader määruse mõistes. Leader määrus seab koostööle liiga palju kitsendusi (nt meetmed avanevad erinevalt). Aktiivseim koostöö algataja ja tegija on tegevusgrupp. Erinevate sektorite koostöös nähakse uut võimalust. Näiteks Koluvere HEJ taastamine (külavalgustus, turismiatraktsioon ja ettevõtte arendamine) ja Läänemaa turismi päev Tartus (kõik sektorid olid esindatud). Rahvusvaheliste koostööprojektide	Leader määruse mõistes koostööprojekte ei ole. Koostöö nõuab aega (vormistamine võtab aega u 9 kuud), mis tekib arengu käigus. Võrumaa Partnerluskogu on Eestis juhtiv koostöö väärtustaja. Tegevusgrupp teeb aktiivselt koostööd teiste tegevusgruppidega (nt Tartumaa Arendusselts). Aktiivselt teevad koostööd kolmanda sektori esindajad. Koostööd teevad toidu- ja turismiettevõtjad (Uma mekk). Projektitaotlejate koostöö on	Tegevusgrupp on aktiivne koostöö algataja, nt Kala-Leader, Pae aasta (koos Pandiverrega), osalemine Maamessil teiste tegevusgruppidega. Paremini toimib koostöö kohalike omavalitsuste ja kolmanda sektori , aga ka era- ja kolmanda sektori vahel. Kohalike omavalitsuste ja erasektori-vaheline koostöö ei ole märkimisväärne. Projektitaotlejate koostöö näited on Kauksi turg (turism, külaselts, põllumajandustootjad), koolitused (koolitus, toitlustus), aga ka põllumajandustootjad ja jahindus. Rahvusvaheliselt suheldakse Rootsi ja Soome partneritega. Koostööprojektide vastu

			olemas välismaised partnerid Soomes, Saksamaal ja Austrias, kuid projekte on raske arendada nii kauge maa tagant. Nt Saksamaal on koostööstandardid teised, oluline on usaldus ning kandma peab sarnast organisatsioonilist kultuuri.	loomise teeb keerukaks eri maade erinevad rakenduskavad nii tingimuslikes (rahastusallikad), sisulises kui ka ajakavalises mõttes (nt Taanis).	aktiviseerumas. Eelduseks võiks olla üks meede-ühisturundus. Soomega arendatakse koostööd, mis ei kujune projektiks. Otseselt takistusi koostööks pole, aga koostöö vajab aega, et leida ühisosa, lisaks struktuurilised, reeglite, tähtaegade erinevused.	huvi on, aga tulemusi ei ole. Arenemas on rannapääste projekt (osapooled on Kala-Leader, tegevusgrupp, kohalike omavalitsuste liit ja Soome).
6	Mil määral on Leader lähenemisel põhinevad koostööprojektid ja/või parimate tavade üleandmine kaasa aidanud ühe või mitme ülejäänud kolme telje eesmärkide paremale saavutamisele?	Panustatakse eelkõige 3. telje prioriteetidele. Näiteks teevad koostööd turismiettevõtjad.	Koostööd teevad põllumajandus- ja turismiettevõtjad. Senisest enam tuleb panustada vallaülestele koostööprojektidele, suund on turustusvõrgustiku arendamise suunas.	Panustatakse eelkõige 3. telje prioriteetidele (mitmekesisistamine). Rohkem tuleks panustada 1. telje prioriteetidele ehk ettevõtlusesse (neid tuleks toetuste jagamisel senisest enam eelistada).	Panustatakse eelkõige 1. telje prioriteetidele (Uma mekk, ettevõtlusnõustamise tegevuse toetamine).	Panustatud on 3. telje prioriteetidele. Tulevikus võiks põhirõhk olla ettevõtluse mitmekesisistamisel, sest traditsioonilist põllumajandust piirkonnas arendada ei saa (looduslikud tingimused).
431 Kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine						
7	Mil määral on toetus suurendanud kohalike tegevusrühmade ja kohalike arengustrateegiatesse kaasatud teiste partnerite suutlikkust kohalike arengustrateegiate rakendamiseks?	Tegevusgrupi korraldus toimib hästi. Tegevusgrupil on olemas oma tegutsemise juhend, ostetakse sisse eksperthinnanguid. Tegevusgrupi kvaliteet vajab parendamist. Näiteks dokumentide haldamine, säilitamine. Ümbertegemist vajab hindamisjuhend.	Inimressurss pole korralduseks piisav (üks inimene). Regulatsioon on piisav, tugev ja kvaliteetne. Kaasatud on eksperte. Hindamisprotsess toimib probleemideta, hindamiskriteeriumid on nähtavad.	Üldine hinnang tegevusgrupi tööle (korraldus, kvaliteet ja teavitus) on hea. Töö laabub, tegevmeeskond on asjalik, kasutatakse eksperte, teavituspäevad on informatiivsed, info liigub. Juhatust teeb	Üldine hinnang tegevusgrupi tööle (korraldus, kvaliteet ja teavitus) on hea. On kaasatud vajalike oskustega inimesi, konsultante, projektide hindamine on läbipaistev, otsused on olnud õiged, kuna nt	Hinnang tegevusgrupi korraldusele ja kvaliteedile on hea, kuid teavitusele rahuldav, kuna erinevaid sihtrühmi on siiani vähe kaasatud (nt külakoosolekuid oleks vaja senisest enam teha).

		Hindamisel kohalikke olusid väga ei tunta. Väljaspoolt tegevusgruppi paistab hindamine "pime". Teavituses on arenguruumi. Tegevusgrupi kõrvaltegevused on nõrgalt arendatud. Väljaspool tegevusgruppi (eelkõige PRIAs) on probleemiks taotlemise protsessi suur ajamahukus, sama asutuse kaks erinevat ametnikku tõlgendavad üht õigusakti rida erinevalt või vastupidiselt.	Teavitus organisatsioonist väljapoole on valikuline ja ei ole piisav (vähemkaasatud piirkonna esindajad ei tea oma kontaktisikut, tootjad on alainformeeritud). Samas turismiettevõtjatele ja MTÜdele jõuab info kiirelt ja piisavalt.	tööd ühiskondlikus korras.	tagasisaadetud projekte PRIAst ei ole, toimib teavitus, toimuvad õppepäevad valdade kaupa. Samas arenguruumi veel on.	
8	Mil määral on toetus kaasa aidanud Leaderi rakendamise suutlikkuse tõstmisele?	Õppereisid on olnud õpetlikud, exceli koolitus oli hea ja vajalik. Liikmetele on vaja koolitust (1) "sädeinimestele" ideest teostuseni, strateegilise planeerimise koolitust ja (2) kuidas toimetada aruandlust bürokraatiale (sellele on suurim vajadus). Kuigi enne taotlusvooru on teabepäevad, ei tule inimesed kohale. See võib olla nii teavitamise puudulikkus kui ka inimeste enda valik (teabepäevale tulek on suur ajaline ja rahaline kulu).	Üldine hinnang tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolitustele on hea. Koolitused on olnud kvaliteetsed.	Üldine hinnang tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolitustele on hea. Neid on olnud piisavalt, nad on olnud vajalikud ja head. Koolitusi võiks rohkem olla.	Üldine hinnang tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolitustele on hea. Neid on olnud piisavalt, nad on olnud vajalikud ja head. Samas on kompetentsete koolitajate puudus. Maamajanduse infokeskuse poolt korraldatud koolitused on olnud halvad või isegi väga halvad.	Üldine hinnang tegevmeeskonnale ja juhatusele suunatud koolitustele on hea. Koolitusi on toimunud piisavalt.
341 Kohaliku arengustrateegia väljatöötamine						

9	Mil määral on toetust saanud tegevus suurendanud kohalike elanike, ettevõtjate, avaliku ja kolmanda sektori esindajate suutlikkust maaelu arengualaste kohalike arengustrateegiate ja –meetmete koostamiseks, arendamiseks ning rakendamiseks?	Strateegia koostamiseks tehti uuring. Strateegia koostamine oli raske, seda eelkõige konsensuse saavutamisel. Ei saadud täpselt aru, mida tähendab Leader ja mida üldse tegema peab. Tol hetkel oli ka tegevjuhtimise probleem. Lisaks oli seda raske teha muu töö kõrvalt. Strateegia koostamisest võtsid osa nii kohalikud elanikud, avaliku kui ka kolmanda sektori esindajad. Ettevõtjad olid passiivsed. Ettevõtjad ei näinud endale Leaderist tulu tõusmas (pangast sai raha kiiremini).	Strateegia koostamise eel tehti ümarlaud. Strateegia koostamisest võttis osa 900 inimest (300 üksikosalejat, mis oli osalemise lagi ja võimete piir). Aktiivsed osalejad olid avalikust ja kolmandast sektorist, tagasihoidlikumad erasektorist.	11s vallas tehti 23 strateegia seminari, kus osales üle 300 inimese. Huvi strateegia koostamise vastu oli nii kohalikel elanikel kui ka igas sektoris, kuna Leaderist nähti uusi võimalusi. Tulemiks on liiga laiapõhjaline strateegia, mis on tänasel päeval muret tekitanud. Hinnang strateegia koostamisele saadud toetus ele on väga hea, sest peale seda on arengud olnud märgatavad.	Kohalike elanike ja kolme erineva sektori esindajate kaasatus oli heal tasemel.	Kohalike elanike ja kolme erineva sektori esindajate osavõtt oli väga aktiivne. Kõik sektorid olid ühtlaselt esindatud, kuigi erasektor veidi tagasihoidlikumalt. Strateegia koostamisel ideede voores on realiseerunud enamuse sektorite ideed, v. a ettevõtjate ideed (majandussituatsiooni muutuste tõttu). Toetus strateegia koostamiseks oli väga vajalik ja tõhus.
10	Mil määral on toetatud tegevus kaasa aidanud territoriaalse ühtsuse ja laiema maamajanduse ja – elanikkonna jaoks mõeldud meetmete vaheliste sünergiate tugevdamisele?	Strateegia koostamisel jäi puudulikuks ettevõtlust puudutav osa, sest ka ettevõtjatel puudus huvi Leader vastu.	Territooriumi mõistes püütakse luua ühtset tervikut (valdade-ülest, siiani on see puudulik).	Arengustrateegia meetmed seovad omavahel tegevusgrupi territooriumi, elanikkonna ja majanduse ühtseks tervikuks. Projektid ei ole ühekordsed tegevused, vaid neil on ka jätkutegevused (-projektid, nt Österbi sadam).	Territooriumi mõistes ühtset tervikut ei ole.	Sünergia tekitamine territooriumi, elanikkonna ja majanduse vahel ei ole eesmärk omaette, sest jäävad püsima valdkondlikud eripärad. Sünergia toimib turisminduses ning looduskeskkonna hoius ja säilitamises.
11	Mil määral on toetatud tegevus kaasa	Kasvanud on eelkõige Leader teadlikkus.	On arenenud ja paranenud	Kasvas inimeste teadlikkus, tehakse	Kasvas inimeste teadlikkus, lähendas	Kasvas eelkõige inimeste teadlikkus, aga ka

	aidanud elukvaliteedi paranemisele maapiirkondades?		strateegiline mõtlemine. Paranenud on turismi- jt kohalikud teenused.	tasustamata tööd (nt korrastatakse koduümbrusi), on tekkinud toimiv sotsiaalne võrgustik.	erinevaid sektoreid.	suurenes kooskämiskohtade arv, teadlikkus teistest valdadest, piirkondlikest võimalustest. Tekkisid sotsiaalsed suhtlusvõrgustikud.
--	--	--	---	---	----------------------	---

Lisa 7. Kohalike tegevusgruppide küsimustik



Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse



Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Lugupeetud Leader kohaliku tegevusgrupi esindaja!

Eesti Maaülikooli kui Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindaja (PÜ) üheks ülesandeks on leida vastused Euroopa Komisjoni (EK) poolt püstitatud Leader meetme hindamisküsimustele (hindamisküsimusi on kokku 11), millega omakorda saab hinnata meetme tulemuslikkust ja mõju maapiirkondades. 28. jaanuaril k. a toimus Jänedal koostöös Maamajanduse Infokeskusega Leader meetme hindamisküsimuste näitajate arutelu. Arutelu eesmärgiks oli saada ülevaade Leader tegevusgruppide strateegiate rakendamises ja haldustegevuses kasutatavatest näitajatest ning koguda Leader tegevusgruppide praktikaid, mis aitaksid leida vastuseid EK hindamisküsimustele. Arutelul osales üle 40 inimese.

Arutelul pakuti välja kokku üle 50 erineva näitaja, keskmiselt kolm kuni neli näitajat ühe hindamisküsimuse kohta. Peale seminari valis PÜ väljapakutud näitajatest 21, mis on sobilikud vastamaks EK hindamisküsimustele. Iga näitaja juurde märgiti asutuse nimi (kohalik tegevusgrupp, Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet – PRIA ja äriregister), kellelt saab vastava näitaja jaoks vajalikud andmed. PÜ kogub vajalikud näitajad PRIAst ja äriregistrist ise, kuid näitajate osas, mille andmeallikaks märgiti kohalik tegevusgrupp, palub PÜ käesoleva küsimustiku raames abi kohalike tegevusgruppidele.

Näitajad on antud küsitluse raames sõnastatud ümber küsimusteks, et Teil oleks lihtsam oma tegevusgrupi tulemusi esitada. Küsimused puudutavad kohaliku tegevusgrupi liikmeskonda, projektide liigitamist ja kohaliku tegevusgrupi strateegia meetmeid. Enamuse küsimuste juurde on lisatud seletavad juhised, kuidas küsimusele vastata. Oluline on meeles pidada, et soovime Teilt andmeid 2009. aasta kohta. Projektide puhul soovime 2009. aastal PRIA poolt heakskiidetud ja välja makstud projektide kohta käivat infot.

Palume Teil leida aeg küsimustikule vastamiseks ja postitada see hiljemalt 09.07.2010 aadressil kersti.aro@emu.ee. Küsimustiku tulemustega on võimalik tutvuda alates oktoobrist Eesti Maaülikooli kodulehel www.emu.ee.

Meeldivat küsimustiku täitmist!

Majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Eesti Maaülikool

Küsimuste korral võtke palun ühendust: Kersti Aro
kersti.aro@emu.ee, tel 731 3803

Küsimustik

1. **Palun märkige oma kohaliku tegevusgrupi (KTG) liikmete arv.**
_____ liiget
2. **Palun märkige oma KTG liikmete arv järgnevate sektorite lõikes:**
 - a. Avalik sektor _____ liiget
 - b. Erasektor _____ liiget
 - c. Kolmas sektor _____ liiget
3. **Palun märkige oma KTG piirkonnasiseste kohalike oma omavalitsuste-vaheliste koostööprojektide arv. Palun märkida vaid nende koostööprojektide arv, mille algatajaks on kohalik omavalitsus ning mille partneriteks on teised kohalikud omavalitsused.**
_____ koostööprojekti
4. **Palun liigitage 2009. aastal heakskiidetud projektid oma sisu järgi järgmistesse kohalike teenuste ja toodete arendamist toetavatesse kategooriatesse** (iga heakskiidu saanud projekt saab ühe kategooria tunnuse. Kui projektil puudub eelpool kirjeldatud sisu, siis jätke see projekt antud küsimuse raames liigitamata):
 - a. Teenused ettevõtetele _____ projekti
 - b. Teenused elanikkonnale _____ projekti
 - c. Toote kvaliteedi tõstmine _____ projekti
 - d. Käsitöenduslikud tooted _____ projekti
 - e. Põllumajanduslikud tooted _____ projekti
5. **Palun märkige projektitaotluste alusel 2009. aastal mitut sektorit hõlmavate heakskiidetud koostööprojektide arv ja määratud toetuse summa projekti algataja järgi järgmiste sektorite lõikes** (palun liigitage projektid projekti algataja järgi ja oma KTG hindamikriteeriumite alusel):
 - a. Avalik sektor _____ koostööprojekti, _____ krooni
 - b. Erasektor _____ koostööprojekti, _____ krooni
 - c. Kolmas sektor _____ koostööprojekti, _____ krooni
6. **Palun liigitage 2009. aastal heakskiidetud projektid oma sisu järgi järgmistesse kohalike teenuste ja toodete arendamist toetavatesse kategooriatesse** (iga heakskiidu saanud projekt saab ühe kategooria tunnuse):
 - a. Looduskeskkonda hoidev areng _____ projekti
 - b. Kohalike toodete arendamine _____ projekti
 - c. Põllumajandussektori arendamine _____ projekti
 - d. Turismi arendamine _____ projekti
 - e. Side- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendamine _____ projekti
 - f. Kohalik kultuur _____ projekti
 - g. Rahvastik ja tööhõive _____ projekti
 - h. Teenindussektori arendamine _____ projekti
 - i. Kohalik arengustrateegia ja valitsemine _____ projekti
 - j. Muu. Palun kirjutage _____ projekti

7. **Palun märkige oma KTG koostööprojektide arv järgmiste sektorite lõikes** (palun märkida vaid nende koostööprojektide arv, mille algatajaks on KTG ning mille partneriteks on avaliku-, era- või kolmanda sektori esindajad. Kui partnereid on erinevatest sektoritest rohkem kui üks, siis palun liigitada koostööprojekt põhilise partneri alusel):
- a. Avalik sektor _____ koostööprojekti
 - b. Erasektor _____ koostööprojekti
 - c. Kolmas sektor _____ koostööprojekti
8. **Palun märkige oma KTG koostööprojektide arv, mida teete koostöös teiste KTGdega ning milles olete projekti algataja.**
_____ koostööprojekti
9. **Palun märkige oma KTG strateegiasse integreeritud MAKi meetmete arv.**
- a. Meetme kood 111 _____
 - b. Meetme kood 112 _____
 - c. Meetme kood 121 _____
 - d. Meetme kood 123 _____
 - e. Meetme kood 124 _____
 - f. Meetme kood 133 _____
 - g. Meetme kood 311 _____
 - h. Meetme kood 312 _____
 - i. Meetme kood 313 _____
 - j. Meetme kood 321 _____
 - k. Meetme kood 322 _____
 - l. Meetme kood 323 _____
 - m. Meetme kood 331 _____
 - n. Meetme kood 341 _____

Suur aitäh!